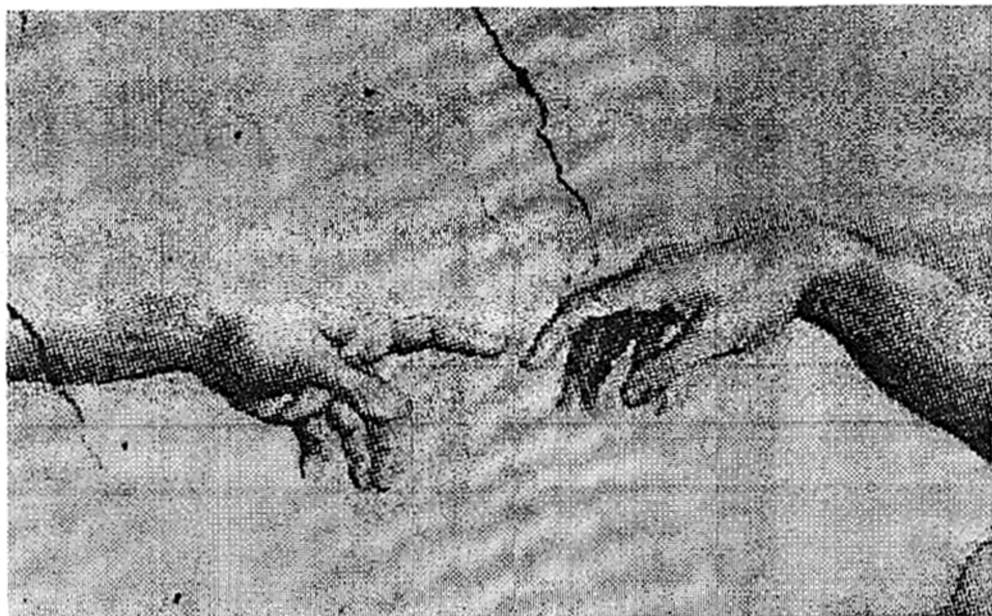
Niels Kjær

Kristendom og Anarkisme

Forlaget Pirattryk

Forlaget Pirattryk

Forlaget Pirattryks formål er at udbrede kendskabet til anti-autoritær socialisme og socialisme i al almindelighed.

Enten ved egen produktion eller ved at kapre allerede udgivede værker

Forlaget Pirattryk er ingen og alle - på en og samme tid.

Ingen, fordi forlaget ikke kan kontaktes (og faktisk ikke eksisterer)

A*lle*, fordi alle og enhver opfordres til at genoptrykke vores publikationer

Vi håber at lokale grupper rundt omkring i landet kan tjene lidt ekstra penge til deres aktiviteter ved salg af vores publikationer

'Kristendom og Anarkisme' er oprindeligt udgivet på privat tryk engang i 1970'erne
Kapret og trykt af Forlaget Pirattryk 1998

Forlaget Pirattryk
Forord

Hvorfor i himlens navn udgiver Forlaget Pirattryk en gammel pamflet fra 1970'erne om anarkisme og *kristendom*!?

Nu kunne vi godt komme med en længere udredning om, at vi lever i en kultur der fundamentalt hviler på den jødisk-kristne verdensopfattelse og at man derfor er nødt til at forholde sig til den.

Eller vi kunne gøre rede for, at der indenfor den anarkistiske bevægelse, og dens nærmeste omkreds har befundet sig kristne anarkister, som f.eks Tolstoj.

Vi kunne også pointere, at Jesus oprindelig var en halvanarkistisk græsrod, og at kristendommens udvikling er et lærestykke i at magt korumpere.

Men ærlig talt. Vi syntes den var ganske morsom, og vi kunne ikke lade være med at forstille os ansigterne på det næste par 'kom-lad-os-ringe-på-alle-ringeklokkerne-tidligt-søndagformiddag-mens-alle-stadig-sove-Jehovas Vidner', når man stak dem denne pamflet i hånden og ønskede dem god læsning.

Og ja - vi har en syg humor!

INDLEDNING

Indenfor såvel kirke, teologi som den mere uetablerede kristendom er der i vor tid store og nye brydninger at spore.

Mange forældede frontdannelser er i opløsning, og nye opstår i stedet. Således kan man i vor hjemlige andedam konstatere, at det forrige århundredes skarpe skel mellem grundtvigianisme, Indre Mission og „tredie retning" ikke mere kan gribe den unge generation. Nok lever forskellene videre, men de faste partidannelser smuldrer til fordel for nye tværgående bevægelser.

Også på globalt plan kniber det med at holde fast ved de gamle konfessionelle grænser mellem f.ex. katolicisme, calvinisme og lutherdom. Den økumeniske bevægelse har gjort sit til at søge en mere samarbejdsvenlig forståelse mellem kristne, men også andre faktorer spiller ind.

Således er den allerværsentligste grund til, at de gamle skillelinjer nu er på vej til at falde bort, at et stadigt større antal kristne får blikket op for de enorme sociale skillelinjer der findes mellem rige og fattige, mellem undertrykkerne og de undertrykte i vor tid. Indenfor alle konfessionelle retninger i den kristne kirke går der i dag en vigtig skillelinje mellem de socialt bevidste kristne og de reaktionære kristne. Den sociale bevidstgjorthed kan være af forskelligt omfang og give forskellige handlingsudslag, men ikke desto mindre er der uden tvivl tale om en helt ny strukturering mellem de forskellige grupper af kristne, en strukturering, der kan blive af fantastisk betydning i de kommende år.

Mange grupper af socialt indstillede kristne har indset, at det kristne bud om kærlighed til næsten osse må give sig udslag på det politiske plan. Man har derfor forsøgt at starte en dialog med socialister og marxister af forskellig observans med henblik på at få startet et samarbejde under den ene eller den anden form. Mange kristne føler sig selv som socialister, og ikke få teologer har i de seneste år drevet marxistiske studier og skrevet bøger om marxismens forhold til kristendommen. Alt dette er endnu på et indledende stade, idet mange års misforståelser og fjendtligheder ikke lader sig udrydde på en studs.

Der er dog så mange positive momenter og muligheder i dette nye samarbejde, at man har grund til en behersket optimisme, selv om kristne socialister endnu møder indædt modstand og mistro både i den etablerede kirke og i den traditionelle revolutionære lejr.

Midt i denne hurlumhej er der en uhyre interessant dialog, der stadig venter på at blive taget op, nemlig en alvorlig og seriøs dialog mellem socialt indstillede og frihedselskende kristne og anarkisterne. En sådan samtale med efterfølgende samarbejde kan meget let vise sig at rumme fantastiske muligheder både for en kristen nyorientering og for en anarkistisk saltvandsindsprøjtning i hele kampen for et bedre og mere menneskeværdigt samfund.

Dette lille skrift er da at betragte som et beskedent bidrag til at få en sådan dialog i gang. Mange – både kristne og anarkister og kristne anarkister – vil sikkert være uenige med mig i mangt og meget. Men lad os se at få en samtale i gang henover århundredegamle modsætninger.

HVAD ER ANARKISME?

Anarkister har vel levet i alle tider, men betegnelsen opstod først under de engelske og franske revolutioner i det 17. og 18. årh. som et smædenavn til folk, der ønskede kaos og uorden. De fleste forbinder vel osse endnu i vore dage anarkisme med små sortsnuskede mænd med bomber under armen. Dette er imidlertid selvfølgelig helt fejlagtigt. Fra ca. 1840 betegner anarkister folk, der går ind for anarki i betydningen fravær af ledelse. De mener, at fravær af ledelse ikke behøver at betyde kaos og uorden, men snarere et bedre samfund end det nuværende.

Anarkisme er således en politisk udformning af den psykologiske modstand mod autoritet. Anarkisme findes hos folk, der konsekvent gør op med alle forsøg på at undertvinge dem fysisk eller psykisk. Anarkisterne tror ikke blåøjet på, at menneskene i sig selv er komplet fejlfri, men de mener at langt de fleste mennesker er socialt indstillede og i stand til at klare sig uden fremmede autoriteter. Man mener, at al magt over andre fører fordærv med sig, og kræver i stedet total lighed og frihed.

Således gør anarkisterne altså op med alternativet: liberalisme eller socialisme.

Liberalisterne kræver fuld frihed, men ser til gengæld stort på ligheden. Socialisterne kræver fuld lighed, men hævder, at dette betyder, at mennesket til gengæld må give afkald på den fulde frihed. Hertil svarer anarkisten: Uden ligheden er friheden slet, uden frihed er lighed kun slaveri. Eller med Bakunins ord: "Vi er overbevist om at frihed uden socialisme er privilegier og uret, og at socialisme uden frihed er slaveri og brutalitet".

Anarkisterne ser historien som en uophørlig kamp mellem autoritære og antiautoritære strømninger og kan derfor heller ikke dele synspunkter her med marxismen, der ser en dialektisk proces i historien frem imod det klasseløse samfund.

Den største forskel mellem anarkisme på den ene side og liberalisme og socialisme på den anden side er dog, at anarkisterne konsekvent afviser enhver form for statsmagt som autoritær.

Anarkisterne afviser altså ikke alene udemokratisk ledelse, men også det repræsentative folkestyre, fordi de mener, at et ægte folkestyre aldrig kan være repræsentativt, men at sandt demokrati kun findes i små samfund, hvor hver enkelt kan tage del i beslutningerne. Selvfølgelig er demokrati udøvet gennem et folkevalgt organ bedre end diktatur, men begge styreformer er dog i sidste instans fåmandsvælde.

Dette behøver selvfølgelig ikke at betyde, at alle behøver at vide alting. Naturligt vil nogen vide mere end andre på de forskellige områder, og interesser er heller ikke ens; men i et nærdemokrati i små samfund har alle mulighed for at kontrollere alle beslutningsprocesser, han eller hun er interesseret i.

Anarkisterne er altså imod statsmagt, fordi de i statsmagten ser en garant for

den fortsatte beståen af ufrihed og uligheder. Statens ledere må fjernes og privilegierne tages fra de priviligerede, hvis det sande anarki skal nåes.

I stedet ønsker anarkisterne en anti-autoritær organisation, der vel på mange måder kan være in-effektiv og træg, men til gengæld vil medvirke til, at mennesker ikke mere behøver at føle sig fremmedgjort overfor beslutningsprocesserne. Organisationen må ikke blive til en institution, men må hele tiden være åben overfor omskiftelser af den ene eller anden art.

Anarkisterne modsætter sig ikke ejendomsret, men mener, at den, der behover en ting mere end andre, har ret til den. Det hele er et spørgsmål om solidaritetsfølelse og fornuft. Den, der fryser, har ret til toj; den, der sulter, har ret til mad og den, der mangler husly, har ret til bolig. Man har således ret til det, man har brug for, men ikke til det, man ikke har brug for.

Anarkister har altid været imod krig, men kun et fåtal er pacifister. Krig har aldrig været udtryk for modsætninger mellem folk, men kun for staternes uhæmmede forsøg på at skaffe sig øget autoritet på andres bekostning. En del har dog støttet borgerkrige mellem forskellige klasser for at hjælpe mindre autoritære retninger til magten.

En anden floj af anarkister har været erklærede pacifister, fordi de mente, at al vold avlede ny vold. En del har således stottet Tolstojs og Gandhis ikke-voldsteknik.

Anarkisterne onsker altså et samfund uden autoritær ledelse, et samfund, der er bestemt af medlemmernes onsker. De enkelte individer i samfundet må have mest mulig frihed på alle områder. Således har anarkisterne altid kæmpet for kvindens frigørelse, og man har osse altid villet hævde enhvers ret til at leve under de forhold, vedkommende selv onskede, det være sig alene, i kernefamilie eller i kollektiv.

Samtidig har man kæmpet for et frit samfund uden autoritet og uden fast jordbesidelse. En folkevalgt repræsentativ regering med permanente medlemmer må udskiftes med en samordning af delegater, der til enhver tid kan udskiftes. De store administrative enheder hæmmer lighed og frihed, mens en fri association, der til enhver tid kan opsiges, af små nærdemokratiske enheder vil medvirke dels til ægte folkestyre, dels til at sikre storre opgavers losning.

Det vil hele tiden være nodvendigt, også i et anarkistisk samfund, at være på vagt over for bureaukrati, men denne opgave er ikke umulig at lose, idet medlemmerne i et anarkistisk samfund vil være opdraget langt mindre autoritært end i det nuværende samfund.

På det kulturelle område ønsker anarkisterne, at alle rekreative, kunstneriske og intellektuelle udfoldelser dirigeres mindst muligt af samfundet.

Uddannelsesinstitutionerne må afskaffe enhver form for påtvungen disciplin. Lærerens rolle som opdrager skal ikke bygge på ydre autoritet, men på viden og evne til at formidle viden.

Anarkisterne er ikke helt enige om, hvordan det anarkistiske samfund bedst

skabes. Nogle ønsker en voldelig revolution, andre reformer, mens de fleste følger en „både-og"-linje. Alle anarkister ønsker dog et konstant og varieret pres, der medfører en antiautoritær bevidstgørelse af mennesker. Dette må så i sidste fase munde ud i en total omstyrtelse af statsmagten og dannelse af de anarkistiske samfund.

Processen er lang og vanskelig, men der er ingen vej uden om. Et samfund kan ikke blive anarkistisk før medlemmerne i det pågældende samfund er det.

De fleste anarkister er imod kirken og tillige ateister.

Man har i kirken set et autoritært, undertrykkende organ svarende til staten. Slagordet „Hverken Gud eller herrer" er således anarkistisk.

Der har dog osse levet religiøse anarkister, f.ex. reformationens venstrefløj og religiøse pacifister som Tolstoj.

Det ligger i selve den anarkistiske livsanskuelse at være tolerant, og de fleste ønsker da heller ikke at afskaffe religion med magt, blot ønsker man at bekæmpe religionernes autoritære udslag. I konsekvens heraf søger man at hindre kirken i at blive en ydre magtfaktor.

Ovenstående meget korte omtale af anarkismens grundanskuelser er langtfra dækkende de mange forskelle og divergerende opfattelser, der hersker indenfor anarkisternes rækker. Den er kun et forsøg på at give den totalt uindviede læser et lille indblik i, hvad anarkisme er.

Jeg har hovedsageligt bygget min lille introduktion i anarkisme på Nicolas Walters hæfte „HVAD VIL ANARKISTERNE?", som kan fås for 2,50 kr.

Af anden lettilgængelig anarkistisk litteratur kan nævnes:

Anarkistisk Lesebog, en antologi med texter fra Kropotkin til Cohn-Bendit, Strand og Aastorp (norsk), Pax forlag.

Anarkismen, en antologi ved Mailand-Hansen, Rhodos 70.

Bøgerne kan købes i

Anarkistisk Boghandel
v/Carl Heinrich Petersen
Gothersgade 27
8800 Viborg

RELIGIONER – AUTORITÆRE OG ANTI-AUTORITÆRE

Når man vil undersoge, om religiositet overhovedet kan forenes med en anti-autoritær livsanskuelse som den anarkistiske, er det naturligvis nodvendigt at lave en psykologisk undersogelse af religiositetens væsen.

Her er det ofte påvist, at en religios person i religionens verden soger den sikkerhed i tilværelsen, som vedkommende ikke har kunnet finde andre steder. Når en person altså ikke selv kan klare sit liv og de problemer, det giver at leve, bliver man religiøs. Nu har han så fundet en selvskabt autoritet, der en gang for alle kan sige ham, hvad han skal, og hvad han ikke skal. Set ud fra dette synspunkt bliver gud altså et menneskeligt kunstprodukt, fremstillet af autoritært indstillede personer, der soger faste normer, de kan underkaste sig.

En sådan form for religiøsitet, som ovenfor er skitseret, kan selvfolgelig aldrig forenes med anarkisme. Det er simpelthen en autoritær livsanskuelse, der her stoder sammen med en anti-autoritær. Men er emnet hermed uddebateret?

Nej, det mener jeg langtfra er tilfældet. Det forholder sig nemlig efter min mening således, at den ovenstående psykologiske kritik af religiositet kun rammer den autoritære religiøsitet. Jeg hævder altsa med andre ord, at der ogsa findes en anti-autoritær form for religiositet!

Det faktum, at man tror på, at der findes en gud, behover nemlig hverken at bunde i eller medføre en autoritær indstilling til livet. Det kommer fuldstændig an pa, om man anser denne gud for at være en enevældig, despotisk, autoritær og livsfjendsk gud, der kræver total underkastelse overfor sine ofte livsdræbende bud, eller man tror på en gud, der nok har skabt verden med alt dens liv, men også fra forst af har villet, at det var lighed, frihed, glæde og kærlighed, der skulle findes midt i dette liv.

Men vil det da ikke altid være en autoritær rest overhovedet at tro, at der findes en gud?

Dette vil mange ateistiske anarkister hævde, men heri kan jeg ikke være enig. For den, der tror på en gud, en kærlig og livsvenlig gud, vil det være ligså absurd at hævde, at den troende med nødvendighed er autoritært indstillet, som at hævde, at den, der anser solen for at være rund, med nodvendighed er autoritært indstillet.

For den, der tror på en gud, er gud simpelthen en realitet i livet på linje med alle andre livsnødvendige realiteter. Om dette trosforhold bunder i en trang til en autoritet eller medfører en autoritær livsindstilling, kan kun vedkommendes liv og handlinger afsløre.

Der er nemlig også den mulighed at troen på en gud, der er kærlig og kun ønsker frihed, lighed og kærlighed mellem sine skabninger, kan medføre en anarkistisk livsanskuelse. I så fald er religiositeten ikke autoritær, men anti-autoritær.

Det ovenforstående har skullet tjene til en påvisning af, at det er for let og for

unuanceret, når nogle afviser al religion med den begrundelse, at religion er autoritære menneskers opfindelse, der dels skal hjælpe dem selv psykisk, dels skal bruges som undertrykkelsesvåben overfor andre mere libertært indstillede personer. Det er sandt, at religion ofte, alt for ofte, har været brugt på den måde, men det er ikke en logisk konsekvens af al religiøsitets væsen.

Det følgende af dette lille skrift skal nu bruges til en undersøgelse af kristendommens forhold til anarkismen. Er kristendommen i sit væsen en autoritær eller en anti-autoritær tro? Gives der muligheder for at være kristen anarkist eller er en sådan betegnelse selvmodsigende nonsens?

Disse spørgsmål vil blive søgt besvaret udfra en undersøgelse af Bibelens forskellige synspunkter, naturligvis specielt udfra et forsøg på at tolke Jesus af Nazareths forkyndelse. Endvidere vil jeg undersøge den kristne dogmedannelses og kirkedannelses baggrund og konsekvenser samt analysere enkelte repræsentative kirkeretningers anskuelser op gennem tiderne. Alt dette skulle så gerne munde ud i et svar på de stillede spørgsmål og visse retningslinier for arbejdet i den nuværende situation og i fremtiden.

DET GAMLE TESTAMENTE

Eftersom det Gamle Testamente er en af de væsentlige faktorer i hele kristendommens historie vil det være på sin plads at starte med en kort undersøgelse af dette skrift. Da denne bog dels består af adskillige indbyrdes uafhængige dele, dels har en såre lang tilblivelses- og redaktionshistorie, er der mange modstridende tendenser indenfor skriftet, og det kan da heller ikke bedømmes under et.

Stort set må man sige, at bogen hylder en autoritær livsanskuelse, hvilket heller ikke kan overraske, eftersom den er blevet til i et uhyre autoritært og patriarkalsk samfund. Samtidig må det dog tilføjes, at der også findes mere libertære og antiautoritære afsnit i Gammel Testamente. Det må derfor være formålstjenligt, at opdele gennemgangen af hovedstrømninger i G.T. i to afdelinger, nemlig en anti-autoritær og autoritær strømning.

I. Anarkistiske strømninger i Gammel Testamente

Der findes i skabelsesberetningen adskillige tilkendegivelser af, at det fra skabelsen af var Guds mening, at mennesket skulle leve i en verden, man med en vis ret kan kalde anarkistisk.

I 1. Mosebog 1,26-31 hedder det:

Derpå sagde Gud: „Lad os gøre mennesker i vort billede, så de ligner os, til at herske over havets fisk og himmelens fugle, kvæget og alle vildtlevende dyr på jorden og alt kryb, der kryber på jorden! "

Og Gud skabte mennesket i sit billede; i Guds billede skabte han det, som mand og kvinde skabte han dem; og Gud velsignede dem, og Gud sagde til dem: „Bliv frugtbare og mangfoldige og opfyld jorden, gør jer til herre over den og hersk over havets fisk og himmelens fugle, kvæget og alle vildtlevende dyr, der rører sig på jorden! "

Gud sagde fremdeles: „Jeg giver jer alle urter på hele jorden, som bærer frø, og alle træer, som bærer frugt med kærne; de skal være jer til føde; men alle jordens dyr og alle himmelens fugle og alt, hvad der kryber på jorden og som har livsånde, giver jeg alle grønne urter til føde", og således skete det. Og Gud så alt, hvad han havde gjort, og se, det var såre godt.

Denne lille del af Gam.Test. viser altså, hvordan forfatteren har tænkt sig Guds mening med sit skaberværk.

Det fremgår heraf, at Gud har skabt mennesket i sit billede (sammenlign med salme 8,6: Du gjorde ham lidet ringere end Gud). Mennesket er altså ikke tænkt som et totalt usselt væsen, men med en guddommelig karakter.

Mennesket er endvidere sat til at herske over jorden: Gud er altså ikke nogen enevældig despot, men har givet menneskene myndighed til selv at klare sine jordiske forhold. Det er meningen, at de skal herske over dyrene, men ikke at de skal drive rovdrift på dem (læg således mærke til at det er Guds hensigt, at både mennesker og dyr skal leve af planteføde).

Mennesket er skabt som mand og kvinde. Det omtales ikke her, at manden har nogen forrang overfor kvinden – det kommer først efter syndefaldet (1. Mos. 3,16: „Men til din mand skal din attrå være, og han skal herske over dig!"). Det var altså fra først af Guds mening, at mand og kvinde skulle være lige.

Alt i alt fremgår det, at forfatteren mener, at Gud ved skabelsen har anset et samfund, hvor der herskede fred, frihed og lighed, som ideelt for mennesket.

Nu følger så syndefaldsberetningen, der står som en forklaring på, hvorfor det oprindelige ideelle, anarkistiske samfund blev afløst af et samfund, hvor uret, ulighed, krig, slaveri og egoisme hersker. Det er tydeligt, at forfatteren har grublet over, hvordan det kunne gå så galt, og han har derfor forsøgt i mytologisk sprog at forklare, at mennesket ikke formåede at leve op til den givne ideal-verden, men måtte have viden om godt og ondt, så det dermed fik mulighed for at gøre det onde (dvs. det, der strider imod og ødelægger den anarkistiske urtilstand).

Efter syndefaldet har hele menneskeslægtens historie så iflg. Gam.Test. været en lang kamp mellem det gode og det onde. Det anarkistiske paradis-samfund har aldrig siden kunnet genetableres, fordi mennesket var uretfærdigt og satte sig op imod Guds oprindelige mening med det.

Hos profeten Esajas opstår der dog et håb om, at den lykkelige urtilstand engang skal vende tilbage. I Esajas' bog 11,5-9 skriver han om, hvad der vil ske, når Messias kommer:

Og retfærd er bæltet, han har om sin lænd, trofasthed hofternes bælte. Og ulven skal gå hos lammet, panteren hvile hos kiddet, kalven og ungløven græsse sammen, dem driver en lille dreng. Kvien og bjørnen bliver venner, deres unger ligger side om side, og løven æder strå som oksen; den spæde skal lege ved øglens hul, den afvante række sin hånd til giftslangens rede. Der gøres ej ondt og voldes ej mén i hele mit hellige bjergland; thi landet er fuldt af Herrens kundskab, som vandene dækker havets bund.

Vi ser altså, at Esajas har ventet, at der engang atter skulle opstå et rige, hvor retfærdighed, fred og frihed hersker. I poetisk sprog opregner han, hvordan selv dyr og mennesker skal leve trygt sammen. Hermed vil han billedligt forklare, hvor skønt et sådant samfund vil være for os alle. Esajas siger også, at det er Guds mening, at mennesket skal leve under sådanne forhold.

Denne hovedstrømning i Gam.Test. synes altså at vise, at Gud har villet, at mennesket skulle leve i et anarkistisk samfund, men at mennesket ikke magtede det. Der skal dog komme en ny tid, da det atter bliver muligt at etablere et samfund, hvor lighed og frihed hersker.

Med hensyn til synet på samfundsforhold blandes meningerne i Gam.Test. også.

1. Samuelsbog kap. 8 viser således, at ikke alle har betragtet den centraliserede kongemagt som ønskelig. Der fremdrages en lang række uheldige sider ved

den centraliserede statsmagt, idet den enkeltes frihed vil blive beskåret på mange punkter. Forfatteren har her et tydeligt anarkistisk syn på statsmagten.

II. Autoritære strømninger i Gammel Testamente

Tydeligt autoritære er 2.-5. Mosebog med de mange lovparagraffer og forestillingen om Jahve som den nidkære og livsfjendske Gud. Alle områder af menneskelivet dækkes ind med forordninger, og intet overlades til tilfældighederne. Disse love er tydeligvis opstået i et meget autoritært og patriarkalsk samfund og derefter tillagt guddommelig godkendelse for at gøre dem mere universelle.

En del af budene er udmærkede regler for, hvordan man bedst får livet til at lykkes sammen med sine medmennesker, men de fleste er umiskendeligt autoritære og skadelige. Således er kvindens stilling f.ex. på alle punkter dårlig, og livet hæmmes på en lang række vigtige områder (særlig tydeligt på det sexuelle).

Et andet mod-anarkistisk træk ved denne del af Gam.Test. er den stærke fremhævelse af Israel som Guds udvalgte folk. Dette synspunkt dukker først op efter beretningen om jordens ur-historie og er så småt på vej til at gå i opløsning i profet-tiden. Universalismen bryder dog først afgørende igennem i Ny Test.

Israel opfattes her i G.T. som Guds folk, der skal trone mægtigt over de øvrige folkeslag, blot de følger Guds bud. Jahve er en vældig krigsgud, der let lægger fjenderne under Israels fødder.

Endelig skal det nævnes, at der i den autoritære del af Gam.Test. osse findes et positivt syn på den centraliserede statsmagt. Således findes der side om side med det negative syn på statsmagten i 1. Sam.bog en beretning om, at det er Gud selv, der ønsker Saul som konge. 1. Sam.bog må altså være sammenredigeret af to forskellige skrifter, hvoraf det ene har et positivt, det andet et negativt syn på statsmagten.

Også mange andre steder i Gam.Test. ses kongen som Herrens salvede.

Vi kan altså sammenfattende fastslå, at der i Gam.Test. findes to diamentralt modsatte menneskesyn, et autoritært og et anti-autoritært. Disse to forskellige syn møder vi igen gang på gang i både Ny Test. og i kristendommens senere historie. Det anti-autoritære har en overvældende overvægt i Jesu forkyndelse, som jeg senere vil påvise, mens det autoritære allerede med Paulus på mange områder smugles ind igen.

DET NY TESTAMENTE

Ny Testamente består ligesom Gammel Testamente af mange forskellige skrifter, som har forskellige tendenser. Den vigtigste skillelinje går mellem evangelierne, der omhandler Jesu jordiske liv, og de øvrige skrifter, som dels er en beretning om ur-menighedens historie dels breve sendt til de første kristne menigheder.

Jeg vil derfor starte med en analyse af Jesu forkyndelse, som den kommer til udtryk i de 3 første evangelier, og derefter undersøge hvordan denne forkyndelse brugtes efter hans død.

Jesu forkyndelse

Om Jesus som historisk person ved vi ikke så forfærdelig meget med sikkerhed. Vi ved, at han blev født i Palæstina engang kort før år 1 sandsynligvis som søn af en fattig tømrer. Om hans barndom og opvækst findes der kun spredte legendariske oplysninger, der ikke kan tillægges nogen historisk værdi, og heller ikke hans uddannelse og profession omtales sikkert.

Han bliver i 30-års-alderen døbt af Johannes Døberen (en bodsprædikant, der ventede gudsrigets snarlige frembrud) og oplever efter dåben en kaldelse til som Guds repræsentant på jorden dels at forkynde gudsrigets nærvær, dels at tolke Guds mening med menneskelivet.

Kun i kort tid får han lov til at samle sig tilhængere og fremsætte sit budskab; så rotter de store i landet sig sammen imod ham og får ham slået ihjel.

Hans venner er i begyndelsen modløse, men så oplever de nogle syn, der giver dem troen på, at døden ikke har kunnet besejre deres ven: Jesus lever endnu! Dette bliver starten for den kristne kirke.

Så få og spredte er oplysningerne om denne mand, der har fået så stor betydning siden hen. Lad os nu se lidt på de politiske, religiøse og kulturelle forhold i det land, hvor Jesus levede og virkede i nogle år.

Palæstina var på dette tidspunkt en del af det store romerske verdensrige. I Galilæa, hvor Jesus mest virkede, havde man ganske vist stadig en konge, Herodes Antipas, men denne var også i et og alt afhængig af Rom. I de sydligere dele af landet var kongen afsat, og i stedet sad en romersk statholder, der ved Jesu dødstidspunkt var Pontius Pilatus.

Den romerske besættelsesmagt var forhadt, men ingen magtede for alvor at sætte sig op imod den. De mest velhavende og indflydelsesrige grupper i landet søgte at få en samarbejdspolitik til at fungere, og kun spredte partisan-grupper forsøgte sig med mindre, voldelige opstande. Først op imod år 70 brød et større væbnet oprør løs, som blev slået ned med hård hånd.

Igennem Det store Råd (osse kaldet Synedriet) søgte de ledende klasser i landet at bevare et vist internt selvstyre, der selvfølgelig først og fremmest skulle styrke deres egne økonomiske og kulturelle interesser overfor landets øvrige indbyggere. Tre grupper havde sæde i rådet: ypperstepræsterne, som ledede den

officielle tempelkult, de ældste, der var landets økonomiske overklasse, og de skriftkloge, der specielt havde sat sig på at tolke de hellige skrifter og som selv havde udvidet antallet af love og forbud til det helt groteske.

Under disse ledende klasser stod det meget store Proletariat, som fandtes i Jerusalem og Cæsarea, og landbefolkningen, der var uhyre forarmet p.gr.a. den hårde skattebyrde. Ind imellem den lille rige overklasse og det store fattige flertal kom en mindre, økonomisk stabil mellemklasse. I dette autoritære, feudale samfund er det altså at Jesus lever og virker.

Det religiøse og kulturelle liv er næsten identiske i dette folk, der betragter sig selv som udvalgt af Gud. Den etablerede gudsdyrkelse finder sted i Jerusalem med templet som centrum. Her lever den udvalgte præstekreds, der daglig foretager de påbudte ofte til Gud, og hertil valfarter alle jøder, der har mulighed for det, ved de store fester. Al gudsdyrkelse er her institutionaliseret og foregår efter ganske bestemte retningslinjer. Hele systemet er hierarkisk og autoritært opbygget.

Ude i de mindre byer og på landet findes synagogerne, og her er det de skriftkloge farisæere, der dominerer. De har deres egne skoler, hvor børnene lærer hele den religiøse lov udenad.

Selv har de føjet lange udlægninger og udvidende tolkninger til den oprindelige lov, og de våger nidkært over, at det hele overholdes. Hele livet fra vugge til grav er lagt i faste rammer, og alt er delt op i rent og urent.

Det vil være forkert at sige, at der ikke blandt farisæerne fandtes oprigtigt fromme typer, men hos alt for mange var det hele blot blevet til en ydre overholdelse af et sæt autoritære leveregler, der havde sine rødder tilbage i den autoritære del af Gam.Test., som er behandlet i forrige afsnit.

Det er altså i dette religiøse klima Jesus forkynder sit budskab.

Det centrale tema i hele Jesu liv og forkyndelse er troen på, at gudsriget er kommet nær, ja faktisk allerede virker, når nogen slutter sig til ham og lever, som han gør.

Mark. 1,14-15 lyder således:

Men efter at Johannes var sat i fængsel, drog Jesus til Galilæa og prædikede Guds evangelium (:glade budskab) og sagde: „Tiden er inde og Guds rige er kommet nær; omvend jer og tro på evangeliet!"

Hvad vil det nu sige, at Guds rige er kommet nær?

Det vil sige, at det anarkistiske samfund, som allerede Esajas profeterede (se dette afsnit) nu skal realiseres. Det understreges med al ønskelig tydelighed, at der er tale om et glædeligt budskab, et budskab om det godes sejr, om fred, lighed og frihed, befrielse og tryghed. Tiden er nu inde, da alt dette snart skal ske!

Matt. 11,2-6 uddyber dette:

Men da Johannes i sit fængsel hørte om Kristi gerninger, sendte han bud ved sine disciple og spurgte ham: „Er du den, som kommer, eller skal vi vente en

anden?" Da svarede Jesus og sagde til dem: „Gå hen og fortæl Johannes, hvad I hører og ser: blinde ser, og lamme går, spedalske renses, og døve hører, døde står op, og evangeliet forkyndes for fattige; og salig den, som ikke forarges på mig".

Af det svar Jesus her giver den tvivlende Johannes fremgår det, at det glade budskab om gudsrigets frembrud særlig er møntet på de fattige. I det samfund skal de fattige opnå fuld lighed og frihed, ja endog sygdom skal forsvinde. At der ikke blot er tale om et hinsidigt himmerrige, men tværtimod om et samfund her på jorden, fremgår af, at Jesus v.hj.a. sine egne jordiske gerninger forsøger at vise, at gudsriget allerede her og nu er i frembrud.

Lad os herefter vende os mod det mest koncentrerede udtryk for Jesu forkyndelse, som overhovedet findes i bibelen, nemlig Jesu bjergprædiken, som findes hos Matt. kap. 5-7.

Inden vi går i gang med at analysere nogle afsnit af denne bjergprædiken, er det sikkert nødvendigt at slå fast, at når Mattæus skriver Himmeriget eller Himlene, mener han ikke noget forskelligt fra det, de andre evangelieforfattere kalder gudsriget. Der er altså ikke tale om et rige, der ligger oppe i himmelen mellem skyerne, men kun en almindelig brugt omskrivning af det rige, hvori Guds vilje sker. Dette forhold har mange bibelfortolkere ned gennem tiderne ikke været klar over, og derfor er der kommet mange sære resultater ud af deres udlægninger af netop disse centrale steder hos Mattæus.

Mat. 5,3-12 lyder:

„Salige er de fattige i ånden, for Himmeriget er deres. Salige er de sagtmodige, for de skal arve jorden. Salige er de, som hungrer og tørster efter retfærdigheden, for de skal mættes. Salige er de barmhjertige, for dem skal der vises barmhjertighed. Salige er de rene af hjertet, for de skal se Gud. Salige er de som stifter fred, for de skal kaldes Guds børn. Salige er de, som er forfulgte for retfærdigheds skyld, for Himmeriget er deres. Salige er I, når man håner og forfølger jer og lyver jer alt ondt på for min skyld. Glæd jer og fryd jer: Jeres løn skal være stor i Himlene; for således har man forfulgt profeterne, som var før jer".

I dette indledningsstykke opregner Jesus, hvilke mennesker det er, som vil opnå en bedret tilværelse i det kommende gudsrige, som vi tidligere har set med en vis ret kan kaldes anarkistisk.

Det er dem, der under de nuværende samfunds- og religionsforhold er undertrykte. Det er dem, der nu sørger og er sagtmodige. Det er de undertrykte folkemasser, der tørster efter retfærdighed. Det er de barmhjertige, for dem vil man osse vise barmhjertighed, når det nye samfund dannes. Det er dem, der elsker fred (Ikke nødvendigvis dermed også pacifist-se længere fremme). Det er de forfulgte og hånede, for de vil under de kommende samfundsforhold få fred. Det er med andre ord alle dem, der lider under en lille magtelites herskesyge vilje. Når denne magtelite er skaffet bort, vil de undertrykte blive salige!

Lukas bringer osse i sit evangelium disse såkaldte saligprisninger, men han

tilføjer endvidere i tilknytning hertil nogle veråb. Lad os lige kaste et blik på dem.

Luk. 6,24-26:

„Men ve jer, I, som er rige, for I har allerede fået jeres trøst. Ve jer, I, som nu er mætte, for I skal hungre. Ve jer, I, som nu ler, for I skal sørge og græde. Ve jer, når alle mennesker taler godt om jer; for på samme måde gjorde deres fædre ved de falske profeter".

Disse ord viser, hvem det er, der står det nye rige imod. Selvfølgelig mener Jesus ikke, at det i sig selv er ondt at være mæt og glad. Han var ikke selv nogen asket eller trist fyr (tværtimod kalder hans fjender ham en frådser og vindranker), men det, som er ondt, er altid at kunne være mæt, fordi man udnytter andre, så de må sulte, og altid at kunne le, fordi man har det dejligt på andres bekostning. Det er altså de rige, undertrykkerne og dem, folk underdanigt må smigre for, der er imod det frembrydende rige, fordi dette rige fører lighed og frihed med sig, så de selv mister deres magtposition. I det nye rige vil disse mennesker ikke få det godt, vel ikke så meget fordi de undertrykte da vil undertrykke dem, men snarere fordi de allerede har vist, at de ikke ejer tilstrækkeligt samfundssind til at leve på lige fod med andre.

Tilbage til bjergprædikenen! Matt. 5,21-22 lyder:

„I har hørt, at der er sagt til de gamle: „Du må ikke slå ihjel, og den, som slår ihjel, er skyldig for domstolen". Men jeg siger jer, at enhver, som bliver vred på sin bror, er skyldig for domstolen; og den, som siger til sin bror: Raka (betyder nærmest: Idiot!) er skyldig for det store råd; og den, som siger: Du dåre! er skyldig til Helvedes ild".

I dette stykke taler Jesus som i Matt. 5,9 om ubetinget fred mellem mennesker. I det ny samfund, som man, ved at slutte sig til ham, faktisk allerede er medlem af, skal der ikke herske krig og vold, ja end ikke ufred.

Jeg skrev før, at det kan diskuteres, om dette nødvendigvis behøver at medføre pacifisme. Der er ingen tvivl om, at Jesus har været en glødende fredselsker, og skriftstedet her tyder osse på, at han var pacifist. På den anden side er der en mulighed for, at Jesus har tænkt sig, at det kunne blive nødvendigt at anvende vold for at styrte undertrykkerne og dem, som er imod det nye rige. Således siger han Matt. 10, 34:

„I må ikke mene, at jeg er kommen for at bringe fred på jorden; jeg er ikke kommen for at bringe fred, men sværd".

Disse skriftsteder giver altså tilsammen et indtryk af, at Jesus har forudset en kamptid, inden gudsriget kunne gennemføres, og freden indtræffe.

Matt. 5,42 lyder:

„Giv den, som beder dig, og vend dig ikke bort fra den, som vil låne af dig".

Her ser vi Jesu syn på ejendomsforholdet: ejendomsretten er ikke afskaffet, men på den anden side har jeg heller ikke ret til en ting, hvis en anden har mere brug for den.

Et typisk anarkistisk synspunkt!

Matt. 6,19-24 siger Jesus:

„Saml jer ikke skatte på jorden, hvor møl og rust fortærer, og hvor tyve bryder ind og stjæler, men saml jer skatte i Himmelen, hvor hverken møl eller rust fortærer, og hvor ingen tyve bryder ind og stjæler. For hvor din skat er, der vil osse dit hjerte være. Øjet er legemets lys; hvis derfor dit øje er sundt, er hele dit legeme i lys; men hvis dit øje er sygt, er hele dit legeme i mørke. Hvis nu det lys, der er i dig, er mørke, hvor stort bliver så ikke mørket! Ingen kan tjene to herrer; han vil jo enten hade den ene og elske den anden eller holde sig til den ene og ringeagte den anden. I kan ikke tjene både Gud og mammon".

Denne pasage er på mange måder tvetydig og tolkes da osse ofte galt. Hvad, der står helt klart, er, at Jesus vender sig imod alle, der har gjort rigdom og penge til en gud, og som derfor har glemt den Gud, der skabte dem til liv fyldt med solidaritet til medmennesket.

Mere uklart er det, når der står, at vi i stedet skal samle os skatte i himmelen. Mange har tolket det sådan, at vi skal samle os et depot af velvilje hos Gud, sådan at vi kan gøre os fortjente til et liv hinsides. Men derved glemmer disse fortolkere to ting: For det første at vi aldeles ikke kan eller skal gøre os fortjente til noget som helst over for Gud, og for det andet at Himmelen som før omtalt hos Mattæus betyder det samme som gudsriget.

Meningen er med andre ord, at vi i stedet for at samle os gods og rigdom hellere skal begynde at erhverve os sådanne egenskaber og træk, som er positive i gudsriget: et socialt sind, tolerance, kærlighed osv. Derved tjener vi Gud og ikke Mammon. Dem begge kan vi nemlig ikke tjene!

Videre siger Jesus i Matt. 6,28-33:

„Og hvorfor er I bekymrede for klæder? Læg mærke til liljerne på marken, hvorledes de vokser; de arbejder ikke og spinder ikke; men jeg siger jer, at end ikke Salomon i al sin pragt var klædt som en af dem. Klæder da Gud således græsset på marken, som står i dag og i morgen kastes i ovnen, skulle han så ikke meget snarere klæde jer, I lidettroende? Derfor må I ikke være bekymrede og sige: Hvad skal vi spise? eller Hvad skal vi drikke? eller Hvad skal vi klæde os i? For efter alt dette søger hedningerne, og jeres himmelske far ved, at I trænger til alt dette. Men søg først Guds rige og hans retfærdighed, så skal alt det andet gives jer i tilgift".

Vi skal ikke leve i evig bekymring for fremtiden og dens fornødenheder, siger Jesus her. Vi skal hellere med det samme søge roden til det onde, at vi ikke alle har nok at spise, drikke og nok at klæde os i. Roden til dette onde er nemlig, at vi ikke lever i gudsriget, som Jesus kalder det samfund, hvor der hersker frihed og lighed. Søger vi derfor først Guds rige og får det etableret, vil alt det andet komme af sig selv.

Matt. 7,1-2 lyder:

„Døm ikke, for at I ikke skal dømmes; for den dom, I dømmer med, med

den skal I selv dømmes, og det mål, I måler med, med det skal I selv få tilmålt".

Her opfordrer Jesus til tolerance overfor medmennesket. Han spørger: „Er du selv fejlfri, så du kan tillade dig at dømme andre? Husk at du må regne med at blive bedømt udfra de samme kriterier, du anvender, når du bedømmer andre".

Og som et sidste uddrag fra bjergprædikenen siger Jesus Matt. 7,12:

„Derfor, alt hvad I vil, at mennesker skal gøre mod jer, det samme skal I gøre mod dem".

I tilknytning til bjergprædikenen kan vi betragte Jesu forhold til personer, der lader andre føle deres magt. Sådanne personer må ikke findes i gudsriget, siger Jesus, og Mark. 9,35 tilføjer han:

„Hvis nogen vil være den første, skal han være den sidste af alle og alles tjener".

Jesus mener altså, at de største mennesker er dem, der overhovedet ikke forsøger at virke store og magtfulde, men tværtimod hjælper alle andre. Atter et typisk lighedspunkt med anarkismen!

Jesus efterlevede selv dette princip hele sit liv, og netop deri ligger vel hans storhed!

Af ovenstående uddrag fra bjergprædikenen fremgår det med al ønskelig tydelighed, at Jesus har kæmpet for og prædiket om et samfund, der i sine grundtræk skulle være anarkistisk. Han har anset disse grundtræk for at være i god overensstemmelse med Guds mening med menneskelivet og kaldte derfor samfundet for Guds rige.

Næsten alle teologer og kristne hævder i dag, at Jesu bjergprædiken ikke var møntet på samfundsforhold. Dertil er den nemlig uanvendelig, hævder de.

Dette er efter min mening at lave grin med den Jesus, som de selv hævder at tro på som sand tolker af Guds vilje. Men deres uvilje mod et samfund, der er bygget op som i bjergprædikenen, altså et anarkistisk samfund, skyldes jo nok deres manglende tro, så de er vel undskyldt.

Når jeg i det ovenstående hævder, at himmeriget eller gudsriget i Jesu forkyndelse er et dennesidigt, jordisk samfund, betyder det ikke, at jeg afviser troen på et liv efter døden. Derom taler Jesus nemlig også andre steder, så man som kristen har lov til at tro, at der gives et nyt liv. Men hvordan det vil forme sig og under hvilke omstændigheder, det må vi lade ligge i Guds hånd.

Hvad jeg derimod hævder er, at vi ikke har lov til at indrette hele vort liv på en hinsidig tilværelse. Jesus taler nemlig hele tiden om, at vi ved at følge i hans fodspor (dvs. leve et liv som han levede) skal medvirke til at fremme det anarkistiske gudsriges sejr på jorden, således at vi atter kan komme til at leve efter Guds oprindelige hensigt med os: nemlig i frihed, lighed og kærlighed.

Men hvad er da Jesu holdning til statsmagten?

Mange vil her sikkert hævde, at Jesus ikke var afvisende overfor den centrali-

serede statsmagt, idet de henviser til fortællingen om skattens mønt. Netop denne beretning har i årtusinder været brugt til at indskærpe lydighed til statsmagten, skønt den faktisk siger noget ganske andet!

Lad os derfor selv se, hvad der egentlig står i Mark. 12,13-17:

Derefter sendte de nogle af farisæerne og herodianerne til ham, for at de skulle fange ham i ord. Og de kommer og siger til ham: „Mester! vi ved, at du er sanddru og ikke ænser andres dom, for du kender ikke til personsanseelse, men lærer sandfærdigt om Guds vej. Har man lov til at give kejseren skat eller ej? Skal vi give eller ikke give?" Men han gennemskuede deres hykleri og sagde til dem: „Hvorfor stiller I fælde for mig? Ræk mig en denar, for at jeg kan se den. „De rakte ham en, og han siger til dem: „Hvis er det billede og den indskrift?" De svarede ham: „Kejserens". Da sagde Jesus til dem: „Giv kejseren, hvad kejserens er, og Gud, hvad Guds er! " Og de undredes over ham.

For det første lægger vi mærke til, at selv Jesu skarpeste modstandere har lagt mærke til det specielle ved ham, nemlig at han ikke ænser andres dom (han er altså anti-autoritær) eller kender til personsanseelse. Ud fra denne viden forstår de så også, at Jesus ikke kan have noget til overs for kejseren i Rom, den mest autoritære person i riget. Det vil de have ham til at sige åbenlyst, for at de kan få ham ryddet af vejen straks for majestætsfornærmelse og opfordring til skattenægtelse.

Jesus gennemskuer straks deres usle motiver med spørgsmålet, men har ikke uden videre til sinds at gå direkte i deres fælde. På den anden side kan han ikke uden at svigte sin egen overbevisning mane til lydighed mod kejseren. Hvad gør han da i denne umulige situation?

Han beder modstanderne om at give sig en denar. Derved viser han, at han ikke selv anvender de kejserlige mønter, hvad modstanderne derimod gør. På denne tid regnedes alle mønter, der bar kejserens billede, for at være kejserens ejendom. Modstanderne har altså i realiteten ved at bruge kejserens mønter (som havde mange fordele i handel og vandel) anerkendt kejserens myndighed. Vil de således have fordelene ved at bruge kejserens penge, må de også tage ulemperne: at betale skat.

Jesus selv og hans venner, der derimod ikke holder sig til kejserens penge, er totalt frit stillet overfor kejseren. De er helt og fuldt i stand til at give Gud, hvad Guds er, dvs. at leve hele deres liv, som Gud havde tænkt det fra skabelsen af, uden hensyntagen til centraliserede myndigheder, der altid vil virke som undertrykkere af det sande menneskeliv.

På denne elegante og raffinerede måde lykkes det Jesus, at gøre sine autoritetstro modstandere fuldstændig til grin, endda uden at de kan føre nogen dødbringende beviser imod ham.

Desværre har senere tiders bibellæsere enten ikke villet eller også ikke kunnet forstå Jesu overlegne og ætsende ironi her på dette sted, og de har derfor fået det til at betyde næsten det modsatte af, hvad der står.

At Jesus ikke havde megen respekt for myndighederne ses osse af Luk. 13,31-33:

I samme stund kom nogle farisæere og sagde til ham: „Gå bort, og drag herfra; for Herodes har i sinde at slå dig ihjel! " Da sagde han til dem: Gå hen og sig til denne ræv: se, jeg uddriver onde ånder og helbreder syge i dag og i morgen, og på den tredje dag er jeg ved målet. Men jeg må vandre i dag og i morgen og dagen derefter; for det er udelukket, at en profet bliver dræbt andre steder end i Jerusalem".

Vi ser heraf, at Jesus nok regner med at blive slået ihjel før eller senere, men at han venter, at det vil ske i Jerusalem. Kong Herodes har han i al fald ingen respekt for, men kalder ham spottende en ræv, dvs. en rovgrisk og lumsk person.

I Luk. 1,46-55 får vi osse et lille indtryk af, hvilke forventninger man har stillet til Jesus. Det er i disse vers Maria, Jesu mor, der priser Gud, efter at hun har fået at vide, at hun skal føde en søn, som skal blive en mægtig leder for sit folk.

I vers 51-53 priser hun Gud således:

„Han har øvet vælde med sin arm:
splittet dem, der er hovmodige i deres hjertes tanker;
stormænd har han stødt fra troner
og løftet småfolk op i højhed;
hungrige har han mættet med gode gaver
og sendt rige tomhændede bort"

Herefter skulle der vist ikke herske tvivl om, at Jesu syn på den centraliserede statsmagt var yderst frit og anti-autoritært.

Jesu forhold til de religiøse autoriteter i Palæstina er lige så anarkistisk som hans forhold til de politiske autoriteter.

Gang på gang kom han i strid med farisæerne og sadukæerne, der tilsammen udgjorde landets religiøse elite. Lad os se på nogle exempler. Matt. 15,1-11 lyder således:

Da kommer der fra Jerusalem farisæere og skriftkloge til Jesus og siger: „Hvorfor overtræder dine disciple de gamles overlevering? De vasker jo ikke deres hænder, når de skal holde måltid. „Men han svarede og sagde til dem: „Hvorfor overtræder I selv Guds bud for jeres overleverings skyld? For Gud har sagt: „Ær din far og din mor" og „Den, der forbander far eller mor, skal lide døden". Men I lærer: „Hvis nogen siger til sin far eller mor: „Det, du skulle have haft som hjælp fra mig, det skal være tempelgave", så behøver han slet ikke at ære sin far eller sin mor". Således har I sat Guds lov ud af kraft for jeres overleverings skyld. I hyklere! med rette har Esajas profeteret om jer og sagt:

Dette folk ærer mig med læberne;
men deres hjerte er fjernt fra mig.
Det er forgæves, de dyrker mig,
når de fører lærdomme, som kun er menneskebud.

Og han kaldte folkeskaren til sig og sagde til dem: „Hør og forstå: Ikke det, der går ind i munden, gør mennesket urent, men det, der går ud af munden, det gør mennesket urent! "

Dette lille stykke viser os noget centralt om Jesu holdning både til de gamle lovbud og til de religiøse autoriteters tolkninger af disse bud. Vi ser, at Jesus ikke uden videre forkaster hele den religiøse lov, men holder fast ved de bud, der sikrer kærlighed og barmhjertighed mellem mennesker. Et sådant bud er budet om at tage sig godt af sin far og mor. Hvis nemlig ikke børnene tog sig af deres forældre, når de blev gamle, havde disse ikke en chance for at klare sig under de samfundsforhold, der herskede i Palæstina på Jesu tid. Jesus vender sig skarpt mod de skriftkloges tolkning af budet, der betyder, at de kan slippe for at tage sig af forældrene, hvis de giver pengene til tempelgave i stedet. Når man gav penge som tempelgave, kunne man selv disponere over pengene til sin død og på den måde f.ex. få renteindtægt af dem. Ved at lave denne tolkning af budet sikrede de skriftkloge sig altså, at de slap for den økonomiske belastning det var at forsørge forældrene, samtidig med at de udadtil stod som fromme og gudsfrygtige mennesker. Dette enestående hykleri vender Jesus sig skarpt imod.

Der findes derimod en anden type lovbud, som Jesus overhovedet ikke tager sig af. Det er alle de pedantiske lovbud, der indsnævrer livet på alle punkter. Således fandtes der en lang række spiseforskrifter, og det er åbenbart dem, Jesus og hans venner her har overtrådt, hvilket vækker modstandernes forargelse. Men Jesus siger blot koldt og roligt, at det ikke er det, som går ind i munden (altså maden), der gør et menneske urent, men derimod det som går ud af munden, hvis det er ond snak, bespottelser, løgn osv.

Matt. 9,14 viser, at faste og askese heller ikke lå for Jesus og hans omgangsfæller, hvilket selvfølgelig osse vakte forargelse i farisæernes kredse. De beskyldte ham for at være en frådser og vindranker, men det tog han sig åbenbart ikke af!

Matt. 12,9-14 fortæller:

Så gik han videre derfra og kom ind i deres synagoge. Og se, der var en mand med en vissen hånd. Og for at få noget at anklage Jesus for spurgte de ham og sagde: „Har man lov til at helbrede på sabbaten?" Men han sagde til dem: „Er der nogen iblandt jer, som har et får og ikke vil gribe fat i det og trække det op, når det på sabbaten falder i en grav? Hvor meget mere værd er dog ikke et menneske end et får? Altså har man lov at gøre godt på sabbaten". Så siger han til manden: „Ræk din hånd frem! " og han rakte den frem, og den blev rask igen som den anden. Da gik farisæerne bort og tog den beslutning, at de ville slå ham ihjel.

Beretningen viser, at Jesus ikke tog overholdelsen af reglerne for, hvad man måtte gøre på en sabbat, alvorligt. Han kunne jo sagtens have ventet til sabbaten var forbi med at helbrede manden, men hvorfor skulle han dog det? Guds mening havde jo aldrig været at lave den slags livsfjendske regler, men tværtimod at man skulle gøre godt imod hinanden. Derfor helbreder Jesus straks manden, selv om han ved, at det kan blive farligt for ham selv.

Efter Jesu ankomst til Jerusalem skærpes Jesu angreb på de religiøse autoriteter. Med hård hånd driver han alle de merkantile handelsfolk ud af templet og viser derved, at han misbilliger hele den offerkult, der fandt sted i templet. Han kalder det hele en røverkule og har dermed nået et foreløbigt højdepunkt i sit radikale angreb på den officielle gudsdyrkelse.

Farisæerne og sadukæerne (ypperstepræsternes parti) søger hele tiden at samle bevismateriale imod ham for at slippe af med dette menneske, der ikke bestiller andet end at rokke ved alle fastslåede autoriteter. Og Jesus svarer med uhørt skarpe angreb på disse hykleriske „gudsdyrkere".

I kapitel 23 hos Mattæus er en række af disse udfald mod farisæerne samlede, og dem vil vi se lidt på.

Vers 11-13 lyder:

„Og den, der er størst iblandt jer, skal være jeres tjener. Men den, som ophøjer sig selv, skal ydmyges, og den, som ydmyger sig, skal ophøjes. Ve jer, I skriftkloge og farisæerne, I hyklere! for I lukker Himmeriget for menneskene; selv går I ikke derind, og dem, som vil gå ind, tillader I det ikke".

Jesus hylder altså atter det anarkistiske ideal, at ingen skal ophøje sig over andre, og vender dette til et angreb mod de skriftkloge, der elskede at ophøje sig selv. Derfor vil de ikke ind i gudsriget og hindrer osse gennem deres autoritære skoler andre i at gå derind.

I vers 23 fortsætter han:

„Ve jer, I skriftkloge og farisæere, I hyklere! for I giver tiende af mynte og dild og kommen og har forsømt det i loven, der har større vægt: ret og barmhjertighed og troskab".

Ordene taler for sig selv; Jesus har til fulde gennemskuet det falske i farisæernes gudsdyrkelse: de retter sig efter en mængde små latterlige, autoritære lovbud og glemmer så til gengæld det, som det i virkeligheden kommer an på.

Vers 27-28 uddyber dette angreb:

„Ve jer, I skriftkloge og farisæere, I hyklere! for I er ligesom kalkede grave, der jo udvendig ser kønne ud, men indvendig er fulde af dødningeben og alskens urenhed. Således ser også I udvortes retfærdige ud for mennesker; men indvortes er I fulde af hykleri og lovløshed."

Dette er i sandhed et enestående modigt og radikalt angreb på landets religiøse elite!

Som vi af det foregående kan se, var Jesus selv et dybt religiøst menneske, men hans religion er ikke autoritær, idet den hele tiden giver sig anti-autoritære

udslag. Landets religiøse elite hylder derimod en autoritær religion, og netop derfor tørner Jesus hele tiden sammen med dem.

Hele den analyse, som jeg nu har foretaget af Jesu forkyndelse, må munde ud i den konklusion, at Jesus efter sin dåb, da han havde haft en åbenbaring, der gav ham troen på, at han så at sige var blevet adopteret til som Guds søn at meddele et glad budskab til mennesker, gik ud og forkyndte det anarkistiske gudsriges nærvær. Hans hele holdning og levevis var tydeligt anti-autoritær, og han lagde sig derfor ud med samtlige autoriteter i samfundet, det være sig de politiske som de religiøse.

Han gjorde et enestående indtryk på de fattige og lidende folkemasser, ja vi hører endog i Johs.Ev. 6,15, at de ville gøre ham til konge, hvilket han dog afslog. Heraf har man normalt sluttet, at gudsriget måtte være noget hinsidigt, men dette behøver langtfra at være den logiske følgeslutning. Jesus var jo, som vi har set, anarkistisk indstillet i hele sin tankegang, og har man nogensinde hørt om en anarkist, der ønskede at være konge?

Forfatteren til Johannes-evangeliet er dualistisk indstillet i modsætning til de 3 øvrige evangelieforfattere, og allerede han forsøger at omtolke Jesu ganske jordnære forkyndelse derhen, at alt det dennesidige og jordiske er ondt, mens Jesus er konge i det hinsidige gudsrige. Denne tolkning står i modstrid til de 3 første evangelisters, der alle er skrevet før Johs.Ev., men alligevel blev det hurtigt Johannes' der sejrede.

Jesus derimod kæmpede for et gudsrige her og nu på vores jord, samtidig med at han også talte om et liv efter døden.

Jesu kompromisløse modstand mod alle autoriteter kunne i et autoritært samfund som det jødiske kun få et resultat. Modstanderne rottede sig sammen imod ham og fik ham henrettet.

Men dermed var det sidste ord i sagen ikke sagt. Gud oprejste ham på den 3. dag fra de døde for at vise alverden, at den, der sætter alt ind for at leve livet, sådan som Jesus gjorde, han kan ikke besejres af døden.

Den, der vil frelse sit liv, skal miste det, men den, der er villig til at sætte hele sin existens ind på at leve sandt, han skal vinde livet!

Paulus, hans mission og teologi

Det ældste kristne samfund, der dannedes efter Jesu død, var et frit samfund uden faste institutioner og formler. Nogen egentlig organisation var der ikke, men hele samværet var bygget op på tro, håb og kærlighed. Man havde ejendomsfællesskab og mødtes daglig til fællesspisning. Medlemmerne af dette samfund kom så godt som alle fra det fattige land- og byproletariat, og de skabte i fællesskab en ideel form for „kærligheds-kommunisme" eller anarkisme.

Men snart skete der nye og skæbnesvangre ting, der skulle komme til at virke omformende på hele Jesu forkyndelse og på det samfund, han havde stiftet.

Det lille anarkistiske samfund, som Jesu venner havde dannet, var selvfølgelig hele tiden udsat for forfølgelser fra de samme kredse, som havde fået Jesus dræbt. En af de ivrigste af disse forfølgere var en ung skrift-lærd jøde ved navn Saulus. Han havde aldrig selv mødt Jesus, men var besat af et brændende had til hans lære og hans venner. Derfor rejste han rundt og forsøgte at få dem arresteret og dømt for gudsbespottelse. Men pludselig en dag på en af sine forfølgelsesrejser havde han en oplevelse, der fik ham til at vende radikalt om, så han under navnet Paulus tilsluttede sig den kristne menighed.

Herefter blev han meget ivrig for at rejse rundt i hele romerriget og fortælle om Jesus, og hele den sidste halvdel af Ny Testamente er domineret af beskrivelsen af hans rejser samt af de breve, han skrev til de kristne menigheder, han grundlagde rundt omkring. Vi har derfor et førsteklasses kildemateriale til at undersøge Paulus' forståelse af Jesu budskab, og vi kan se på hvilke punkter han ændrer det.

Den første og meget væsentlige ændring er, at Jesus pludselig ikke længere er forkynderen, men derimod den, der forkyndes. Hos Jesus selv er hans egen person aldrig i centrum, når han taler om gudsriget: se f.ex. bjergprædikenen. Han ønsker ikke at være konge, men derimod alles tjener; han er blot et rør, som Gud taler igennem til mennesker.

Hos Paulus derimod træder Jesu forkyndelse i baggrunden, mens personen selv kommer i centrum. Evangeliet er nu ikke længere først og fremmest evangeliet om gudsrigets nærvær, men derimod evangeliet om Jesus Kristus.

Denne omformning viser os allerede, at Kristendommen er på vej over i en mere autoritær retning. Jesus er ikke længere vor bror, men derimod den tronende himmelkonge.

Paulus hævdede nok, at man som kristen var fri, og at alt var tilladt; men han tog ikke selv konsekvenserne heraf. Således ligger han i 1. Kor. 6,12 ff. i strid med en gruppe kristne, der har tolket friheden derhen, at seksuelle friheder er noget naturligt, så naturligt som at tilfredsstille trangen til at spise og drikke.

Legemet er ikke bestemt for utugt, men for Herren, skriver han. Legemet tilhører Kristus og må derfor ikke blive et kød med en skøge. Al seksuel frihed karakteriseres som utugt osv.

Det er altså tydeligt, at den frihed, Paulus selv hævder, en kristen har, indskrænkes på en lang række områder.

Vi vil se på nogle flere exempler på, hvordan det langsomt lykkes for Paulus at dreje kristendommen hen i autoritær retning.

1. Kor. 11,2-16 formanes kvinderne til at bære slør ved menighedsforsamlingerne, og korthårede kvinder kaldes usømmelige.

1. Kor. 14,34-35 skriver Paulus:

Ligesom i alle de helliges menigheder skal kvinderne tie i jeres menighedsforsamlinger; for det tilstedes dem ikke at tale, men de skal underordne sig, som også loven siger. Er der noget, de ønsker oplyst, lad dem så spørge deres mænd

hjemme, for det er usømmeligt for en kvinde at tale i en menighedsforsamling.

Paulus slæber altså kønsrollemønsteret fra det øvrige samfund ind i menighederne og autoriserer det: kvinden har pænt at underordne sig manden, for det er hun nu engang bestemt til!

Hos Paulus er gudsriget heller ikke som hos Jesus noget, der skal forsøges realiseret her på jorden. Alt indrettes på at vinde det evige liv, og så affinde sig med at det jordiske liv er ondt. I modsætning til Jesu anarkistiske samfundssyn har Paulus et overmåde positivt syn på autoriteterne. I Romerbrevet 13,1-7 skriver han således:

Enhver skal underordne sig de øvrigheder, han har over sig; for der er ingen øvrighed, uden at den er fra Gud, og de, som findes, er indsat af Gud, så den, som sætter sig op imod øvrigheden, står Guds ordning imod, og de, som står den imod, vil pådrage sig selv dom. De styrende er jo ikke til for at skræmme dem, som gør det gode, men dem, som gør det onde. Vil du være fri for at frygte øvrigheden, da gør det gode; så skal du få ros af den. For den er Guds tjener dig til gavn. Men gør du det onde, så frygt; for øvrigheden bærer ikke sværdet for ingenting; den er jo Guds tjener, som til straf lader vreden ramme den, der handler ondt. Derfor er det nødvendigt at underordne sig, ikke alene for vredens, men osse for samvittighedens skyld. Af samme grund svarer I jo osse skat; for de, der tager vare netop på dette, er Guds tjenere. Giv alle, hvad I er dem skyldige: den I er skat skyldige, skat; den, I er told skyldige, told; den, I er frygt skyldige, frygt; den, I er ære skyldige, ære.

Man kan vanskeligt tænke sig en mere skærende kontrast til Jesu anti-autoritære forkyndelse end det ovenanførte stykke af Paulus. Den autoritære holdning, som vi har set, prægede Paulus på mange områder, kom osse til at indvirke på opbygningen af den kirke, han organiserede.

Tidligere havde Jesu venner, som vi så, dannet små, fuldstændig uorganiserede grupper efter anarkistisk mønster. Nu da gudsriget blev et hinsidigt rige, udviklede de små menighedsgrupper sig mere og mere henimod et organiseret kirkesamfund med faste ledere og faste formler. Langsomt opstod de forskellige embeder, men det varede ikke længe, inden de anti-autoritære principper fra Jesu tid osse på dette punkt var forandret til ukendelighed.

Således ser vi altså, hvordan hele Jesu livsanskuelse og forkyndelse allerede i de første årtier efter hans død gennemgik en gennemgribende forandring.

Paulus kan måske undskyldes med, at han aldrig selv havde kendt Jesus, og at han var belastet af sin autoritære fortid som skriftlærd, men hans virksomhed blev i alle tilfælde på mange måder skæbnesvanger for det kristne budskab.

Der findes dog osse spredte tegn på, at Paulus' teologi i visse kredse er stødt på modstand. Således var det ikke alle, der havde opgivet håbet om gudsrigets nærhed, og en mindre gruppe af de jødekristne tog da osse del i den jødiske opstand mod den romerske besættelsesmagt år 66-70.

Helt op i det andet århundrede finder vi i Jakobsbrevet et glødende opgør med de besiddende klasser. Han skriver i kap. 5,1-6:

Og nu, I rige! klag og græd over den elendighed, som venter jer. Jeres rigdom er rådnet op, og jeres klæder er mølædte; jeres guld og sølv er fortæret af rust, og den rust skal være et vidne imod jer og æde jeres kød som ild; I har samlet jer skatte i de sidste tider. Se, den løn, I har forholdt arbejderne, der høstede jeres marker, den råber højt, og høstfolkenes skrig er nået frem til Herren Zebaots øren. I har levet højt og nydt livet på jorden; I har af hjertens lyst gjort jer til gode på slagtedagen. I har dømt den retfærdige skyldig og myrdet ham; han sætter sig ikke til modværge imod jer.

Her ser vi, at foragten overfor de store og rige i samfundet, der autoritært udnytter andres liv, endnu er levende i visse kristne kredse.

Helhedsindtrykket må dog blive dette, at skønt Paulus på eet område så rigtigt, nemlig da han hævdede den kristnes frihed fra Loven, så gennemførte han ikke konsekvent sit eget synspunkt, men ændrede tværtimod på mange punkter kristendommen, så den begyndte at udvikle sig til en autoritær religion.

KIRKENS UDVIKLING OG DOGMEDANNELSEN OP TIL CA. ÅR 400

Efterhånden udvikledes menighedernes organisation, som allerede Paulus havde påbegyndt, mere og mere. Dette træk forklares oftest med, at man opgav, at afvente Jesu genkomst, men det skyldes vel i endnu højere grad, at man bevægede sig længere og længere bort fra Jesu anarkistiske ideal.

Man fik oprettet flere embeder: biskopper, presbytere og diakoner. Biskoppen blev den højeste autoritet i de enkelte menigheder, og med tiden blev biskopperne i de store byer udrustet med en særlig autoritet over hele kirken.

Også gudstjenestens form tog efterhånden en anden form end oprindeligt og institutionaliseredes. Mens man i den første menighed nærmest levede sammen og havde ejendomsfællesskab, blev det nu skik at mødes på den første dag i ugen(søndag) for at fejre gudstjeneste. En tid lang fortsatte man med at have fællesspisning søndag aften ved kærlighedsmåltidet, men efterhånden gik denne fællesspisning over fra at være et virkeligt måltid til at være et helligt sakramente, som vi kender det i dag.

Samlingsstedet var i begyndelsen blot et almindeligt hus, men inden længe begyndte man at opføre specielle kirker.

Indenfor fromhedslivet udviklede der sig allerede nu en katolicerende tendens, idet bodsdiscipliner af forskellig art vandt indpas. Hor, mord og frafald betragtedes som dødssynder for hvilke, der ikke kunne opnås tilgivelse, og de straffedes med udstødelse af kirken.

Et kirkeretsligt system udvikledes således, og bisperne fik ret til at fungere som dommere over menighedsmedlemmerne osse i civile sager. De sad altså efterhånden både på styrelsen af kirken, overvågelsen af den rette lære og udøvelsen af kirketugten. Den frie kirke forvandledes altså til en retsinstitution, hvor frelsen var stillet under lovens synspunkt.

Efter midten af 2.århundrede begyndte man at holde store samlede synoder for hele kirken, hvorved den enkelte menighed osse tabte den frihed, den førhen havde besiddet. Snart forsøgte bispen i Rom osse at gøre sig til leder af den samlede kirke, og skønt han ofte mødte indædt modstand, gik udviklingen dog i retning af det romerske primat.

Osse selve gudsdyrkelsen kom i fastere former, idet kirkens liturgi blev udformet i nøjere enkeltheder og endvidere udvidet på en lang række punkter. Dåben gik mere og mere i retning af at blive til barnedåb, og kirkens festkalender blev mere og mere fyldig.

Desuden ser vi nu adskillige teologer dukke op, der alle filosoferer over hele kirkelæren og indfører en række nye begreber i den. De er ikke alle lige autoritære, således er der f.ex. ofte noget frisk og oprindeligt ved Origines' arbejder, men han blev da osse i 553 på en synode erklæret for kætter. Derimod var

Tertullian, som var uddannet jurist, uhyre autoritær i sit syn på kristendommen, og han kom på mange punkter til at præge den i retslig retning.

Vi ser, at hele denne udvikling fører kirken og kristendommen videre i det spor, som Paulus havde afstukket, og de skadelige tendenser mangedobles i løbet af få hundrede år. Det anarkistiske gudsrige forsvinder fuldstændig ud af horisonten, og i stedet får vi en fast organiseret, begyndende hierarkisk opbygget kirke, der vinder flere og flere tilhængere for sit program om afdøen fra denne verden for at satse alt på det hinsidige liv.

På ét enkelt punkt bevarede kirken dog endnu en lille del af det anti-autoritære synspunkt: de stillede sig fjendtligt til kejsermagten og ville ikke ofre til kejseren som til en gud. Dette bundede ikke så meget i politiske synspunkter som i en angst for flerguderi, men alligevel betragtede de romerske kejsere de kristne som en statsfarlig gruppe, der måtte bekæmpes. Allerede under kejser Nero ramte de første forfølgelser menigheden i Rom, men først under Domitian (81-96) kom det til mere organiserede processer mod kristne. Under denne forfølgelse er Johannes Åbenbaringen skrevet, hvor kejseren kaldes anti-krist: et noget andet synspunkt end Paulus'!

Forfølgelserne fortsatte under efterfølgerne Trajan, Hadrian og Antonius Pius, omend i mere beskedent omfang. Værre blev det i stoiceren Marcus Aurelius' sidste regeringsår (175-80), hvor mange kristne måtte gennem „bloddåben". Samtidig startede litteraten Celsus et polemisk angreb på de kristne i værket „Det sande ord", hvor han med et vist talent gennemhånede de kristne trossandheder.

Som følge af dette dobbelte angreb så de kristne, der under de hårdeste af forfølgelserne var svært trængte, sig nødsaget til at forsvare sig. Der fremtrådte så visse apologeter (forsvarere), der dels søgte at vise, at den kristne religion var alle andre religioner overlegen, dels søgte at bevise, at kristendommen var ufarlig for staten.

Herved svigter de kristne fuldstændig deres oprindeligt skarpe angreb på statsmagten og de rige i samfundet. Det er forståeligt, at en lille minoritetsgruppe, der er truet af total udslettelse, går på akkord med de samfundskritiske idealer; men netop derfor er det så meget desto mere nødvendigt, at vi er opmærksomme overfor, hvordan kristendommen ændres punkt for punkt bort fra Jesu oprindelige anarkistiske lære og anti-autoritære gudsforkyndelse.

Forfølgelserne fortsatte imidlertid under Decius (249-51) og Valerian (253-60). Sit højdepunkt nåede forfølgelserne under Diocletian ca. år 300, men den evige kamp trættede i længden både kirken og den romerske stat, idet ingen af parterne syntes at kunne vinde afgørende. Derfor var der på denne tid gunstige muligheder for et forlig, men dertil vender jeg tilbage senere.

Først skal vi nemlig kaste et blik på den kristne dogmedannelse, der havde fundet sted igennem de 300 år, der var gået siden Jesus levede.

I Jesu forkyndelse finder vi ingen større interesse i dogmatik; hans tale er

ganske jordnær og uden spidsfindige læresætninger. Al dogmatik er af væsen autoritær, da den skal forestille at sidde inde med de endegyldigt sande læresætninger. Netop derfor ligger dogmatik langt uden for Jesu synssfære.

Hurtigt efter Jesu død startede imidlertid den kristne dogmedannelse. Markus, der har skrevet det ældste af evangelierne, er endnu ret udogmatisk, men allerede hos Mattæus og Lukas er dogmet om Jesu ubesmittede undfangelse (altså jomfrufødsel) med.

Paulus udvider det dogmatiske register på adskillige områder, særlig ved hans indgående spekulationer over meningen med Jesu død.

Endnu i Ny Testamente er der dog ingen indgående overvejelser om forholdet mellem Gud, Jesus og Helligånden. Der siges kun, at man døbte i Faderens, Sønnens og Helligåndens navn.

Inden længe kom imidlertid en brændende teologisk strid op om netop dette punkt. Origines, der allerede er nævnt, mente, at Jesus var underordnet Gud, han var ikke selv Gud, men et billede af Gud. Også Tertullian, der ellers var nok så autoritært indstillet, mente, at Jesus var underordnet Gud, mens Helligånden igen var underordnet Jesus.

En retning, som man normalt betegner som den dynamiske monarkianisme, betragter på linie med Markus og flere urkristne retninger Jesus som et almindeligt menneske, der ved dåben fik Guds kraft til sin specielle gerning.

Først omkring 250 e.Kr. hævder Novatian som den første overhovedet, at Jesus ikke er underordnet Gud, men at der er væsensenhed! Vi ser altså, at dogmet langsomt men sikkert bevæger sig i mere autoritær retning. Men, der var dog endnu mange, som vi senere skal se, der hævdede det gamle synspunkt.

I 312 blev Konstantin (den Store) kejser i Rom. Politisk genial som han var, søgte han at undgå de lange og for kejsermagten trættende stridigheder med den stadig voksende kristne kirke. Han havde i høj grad brug for en ny åndelig enhedsfaktor i det store rige, og han havde blik for, at kristendommen kunne anvendes som en sådan.

Han forstod, at kristendommen og kirken, sådan som de havde udviklet sig, ikke længere var farlige for de herskende klasser, men at de tværtimod kunne bruges som forbundsfæller, idet kirken dels var blændende organiseret, dels førte tankerne bort fra den nuværende elendighed hen til evig salighed.

Konstantin nøjedes derfor ikke med, at standse forfølgelserne af de kristne, men han gjorde ligefrem kristendommen til rigets foretrukne religion. Den hedensk-romerske retsorden undergravedes langsomt af forordninger, og i stedet begunstigedes kirken, ligesom flere biskopper osse blev Konstantins rådgivere. Søndag blev gjort til helligdag for hele riget, og hovedstaden flyttes fra det af hedenskab belastede Rom til den nybyggede by, Konstantinopel. Her byggedes en del store kirker, der skulle medvirke til, at byen blev midtpunkt for den kristne kirke.

Kirken, der osse var træt af de mange forfølgelser, så en mægtig og gudbenå-

det beskytter i Konstantin. De hyldede ham som kristendommens beskytter, og de var vel osse en hel del smigrede over pludselig at blive ophøjet til statens foretrukne religion.

Af disse årsager og fordi kirken allerede havde en lang udviklingshistorie bag sig, var der ingen, der rigtig bemærkede, at kristendommen nu ikke længere var de undertryktes religion overfor statsmagten og autoriteterne, men derimod autoriteternes samarbejdspartner overfor folkemasserne. Kristendommen havde i løbet af kun 300 år gennemløbet en fantastisk udviklingsbane: alt var forandret til ukendelighed uden at nogen rigtig lagde mærke til det!

Det skulle snart vise sig, at kejserens ny velvillighed overfor kirken ikke var gratis. Han måtte til gengæld kræve orden og disciplin indenfor den kirke, der skulle være enhedsfaktor i riget. Det kom kort efter, at Konstantin var blevet kejser, til fornyede stridigheder om treenighedsdogmet. Arius, der var præst i Alexandria, ville ikke uden videre bøje sig for den nye ide om, at Gud og Jesus var fuldstændig sideordnede (se afsnittet om Novation på foregående side). Han hævdede, ligesom man havde gjort i de første 250 år af kristendommens historie, at Jesus var underordnet Gud, og at han ikke kunne tilbedes.

Arius vandt en mængde tilhængere for sit angreb på det nymodens dogme, og kirken truedes med at blive delt i to. Under disse omstændigheder måtte Konstantin kalde til samling, og han indkaldte da år 325 til en stor kirkeforsamling i Nikæa. Hermed gik synoderne, der foreløbig var kirkens øverste instans, over til at blive et instrument for statens magt over kirken.

Meningerne om treenigheds-spørgsmålet var mange og delte på synoden, men en fælles afgørelse måtte man have, og kejseren lagde da pres på forhandlingerne, så de vedtog en formulering, der egentlig ikke udtrykte flertallets mening om sagen. Man vendte sig i Nikæa-bekendelsen skarpt imod arianismen, og beslutningen stadfæstedes af Konstantin. Man havde således fået en for hele kirken bindende trosbekendelse, der var udformet på bud fra en verdslig regent, der ikke selv var medlem af kirken, og trosbekendelsen omfattedes kun med overbevisning af et fåtal! Det var sandelig blevet andre tider for kirken!

I de næste 50 år fortsatte arianerne imidlertid med at gøre modstand mod den nye bekendelse, og først efter adskillige mere eller mindre usmagelige politiske magtintriger, blev arianerne på en synode i Konstantinopel i 381 erklæret for kættere, og den rene lære fastslået en gang for alle. Den nye lærebekendelse, der stadig hører til blandt f.ex. den danske kirkes bekendelser, blev altså til i et forrygende indviklet politisk og teologisk intrigespil. Alligevel har det i snart 2000 år været regnet for kættersk at anfægte treenigheds-dogmets guddommelige oprindelse.

Efter at kristendommen var blevet rigets foretrukne religion, blev kirkeorganisationens opbygning mere og mere hierarkisk, og skellet mellem klerikerne og lægfolk blev ved at vokse. Klerikerne modtog en stadig strøm af privilegier i form

af skattelettelser, ret til at modtage testamente-gaver, højere lønninger, øget domsret osv.

Samtidig begyndte det at blive almindeligt, at den højere klerus ikke levede i ægteskab. Osse speciel klædedragt og frisure for præstestanden vandt nu indpas, og således udskilte man sig langsomt, men sikkert fra lægmandsstanden.

Graddelingen i højere og lavere embeder øgedes, og biskoppen opnåede fuldstændig magt over det lavere præsteskab. Den kirke, som opkaldte sig efter Jesus af Nazareth, hvis ideal det var at være alles tjener, var i stadig højere grad domineret af magtinteresser.

Roms biskop fortsatte således med at kræve den øverste plads indenfor kirken, og han havde ikke ringe held med sig. Allerede ca. 350 begyndte de romerske biskopper at indrette sig som små fyrster og holde soldater; således besejrede biskop Damasus (366-84) en modkandidat efter blodige tumulter.

Kirken, der nu ikke længere blev forfulgt, kunne snart gå over til at forfølge andre. Hedenske templer lukkes ved lov, og enhver deltagelse i hedenske gudstjenester straffes, for nogles vedkommende endda med døden. De kristne gik selv i offensiven og nedrev en række templer, hvorved en række antikke kunstværker gik tabt. I løbet af kort tid var hedenskabet udryddet, rent ydre betragtet, men til gengæld vandrede en mængde overtro i stedet over i kristendommen, hvorved Jesu oprindelige forkyndelse yderligere forvanskedes.

Den autoritære udvikling af kristendommen som religion fortsættes altså med uformindsket styrke og når sit foreløbige højdepunkt, da kejser Theodosius den Store år 380 reelt gør kristendommen til statsreligion.

Den kristne kirke har altså fuldstændig glemt sin stifters anti-autoritære forhold til statsmagt og ledelse og er i stedet blevet garant og støtte for den centraliserede statsmagt. Samtidig når den selv en enorm magtposition, der bringer den endnu længere væk fra det anarkistiske ideal.

Osse hele opbygningen af kirken, dogmedannelse, fromhedslivets udvikling osv. peger i tydelig autoritær retning.

Således står man ved begyndelsen af den kristne statskirkes historie overfor en typisk autoritær religion, der har bolig i en autoritært opbygget kirke, som støtter den centraliserede kejsermagt på alle punkter.

HOVEDSTRØMNINGER I KIRKENS VIDERE HISTORIE OP TIL VOR TID

Den katolske statskirke fortsatte sin udvikling efter de principper, som er omtalt i det foregående afsnit. Man gjorde sin indflydelse gældende på stadig flere af menneskelivets områder og udstrakte hele tiden sine magtbeføjelser.

Allerede fra år 450 var Roms lederstilling indenfor kirken, så velbefæstet, at man kan begynde at tale om en romersk pave som leder af kirken. Osse denne udvikling fortsatte, og fra og med Gregor den Store (pave 590-604) er institutionen så fast, at de vigtigste forudsætninger for den romerske pavekirkes videre udvidelser i middelalderen er til stede.

Gregor, der selv havde været munk, inden han blev pave, forstod at knytte nære forbindelser til munkevæsenet, sådan at den nystiftede benediktinske munkeorden blev et sikkert instrument for paven.

Missionsarbejdet udvidedes i de kommende år, og således kom endnu større områder ind under den katolske kirkes indflydelse.

Gregor fastholdt kravene om den romerske paves højeste lovgivnings-, tilsyns-, og domsret over den vestlige kirke, men han støttede sig nu ikke længere til kejserlige edikter, men til kanonisk ret. Således var den romerske pavekirke på vej til at blive en selvstændig magtfaktor på linie med statsmagten.

Hertil bidrog endvidere, at statsmagten var svækket i disse tider, og at kirken derfor overtog en lang række af statens beføjelser og pligter. Uhyre rigdomme stod nu til pavens rådighed, men han forstod også at finde anvendelse for dem.

Efterhånden som den gamle romerske kejsermagt var fuldstændig afgået ved døden, trængte nye riger sig på. En stærk magtstilling sikrede Frankerriget sig under Pippin den Lille, og denne position blev endnu stærkere under sønnen og efterfølgeren, Karl den Store, der kom til magten i 768. Han blev en af de største herskere kristenheden har oplevet, og han søgte atter som Konstantin at knytte kirken nøje til statsmagten. Han gav kirken en mægtig stilling i sit rige, men tillod til gengæld ingen modstand. Hele den kirkelige lovgivning, forvaltningen og bispevalgene dirigeredes af kongen.

Selv overfor paven i Rom udøvede Karl undersøgelses- og domsret, men han afstod dog fra at fælde dom over paven. 1. Juledag hyldede paven så Karl og kronede ham til romersk kejser. Hermed var år 800 grunden lagt til en mægtig tanke, der skulle blive ved med at spøge mange hundrede år frem i tiden: Den romerske kejser og paven skulle i fællesskab styre hele Europa, således at kejseren herskede over legemerne, og paven over sjælene.

Kun få år efter Karls død truedes Frankerriget af opløsning, og derved opstod den for kirken endnu mere strålende ide om pavedømmets verdensherredømme. Retslige begrundelser for en sådan kirkelig selvstændiggørelse og overordning i forhold til staten lavedes ved forskellige forfalskninger (de såkaldte pseudo-isidorske dekretaler). Man mente, at paven som sjælenes vogter, også havde ret til

at byde over den verdslige magt, og allerede Nicolaus 1., der var pave ca. 860, gjorde disse krav gældende.

Åben strid kom det dog først til under pave Gregor VII (1073-85). Gregor kom i strid med den tyskromerske kejser om retten til at afsætte og vælge bisper, og kampen gik så vidt, at Gregor i 1076 afsatte Henrik IV, verdens mægtigste fyrste, som kejser! Henrik måtte ydmyge sig og vandre som en fattig bodspilgrim til Canossa for at bede om godt vejr hos paven.

I det lange løb var det dog umuligt, at en pave kunne sidde og kommandere med den tyske kejser, og allerede Gregor fik da osse at føle, at ingen træer vokser ind i himmelen. 1084 lykkedes det for Henrik at indtage Rom og få Gregor afsat som pave.

Alligevel blev Gregor i mange år derefter betragtet som en idealpave, magtbegærlig og handlekraftig som han var.

På denne tid startede den katolske kirke osse sine første korstog, der dels skulle generobre det hellige land til kristenheden, dels forsøge en kristning af muhammedanerne.

Disse korstog, der strakte sig over en periode af mere end 100 år, blev et af de mange skændige kapitler i den kristne kirkes historie.

Ligesom på det politiske område udviklede kirken sig også på det religiøse område i stadig mere autoritær retning. Skolastikkens forskellige teologer lavede lange og spidsfindige redegørelser over selv de mindste problemer, og flere af dem fik pavens stempel som rette tolkere af det kristne budskab.

Den kirkelige ret udvikledes også, og den blev en af hovedfaktorerne i middelalderens kirkehistorie. På denne måde blev den katolske kirke i løbet af det 12. årh. definitivt en sakrament- og en retskirke.

Højdepunktet af sin magtstilling nåede pavekirken under Innocents III (1198-1216). Aldrig før eller senere har kirken været så autoritær og dominerende som i disse år. Innocents ville ikke nøjes med at være apostlen Peters efterfølger i Rom, men tog titlen „Kristi vikar". Paven var vel ringere end Gud, men dog større end alle mennesker, mente han.

Innocents ønskede ikke at nøjes med at styre kirken, men ville osse regere hele verden. Han havde da også i enestående grad held til at få hele kristenheden med på sine autoritære tanker. Paven bortskænkede i disse år kronerne og tvang fyrsterne efter sin vilje, som vel ingen før eller siden.

Indenfor kirken optrådte Innocents som absolut suverænt enebestemmende. Alle „kættere" blev forfulgt med hård hånd, og på den store samlede kirkesynode i 1215 fandtes der kun en vilje: Innocents'.

Efter Innocents' død var tiderne andre. De efterfølgende paver forsøgte at fortsætte i hans fodspor, men med langt mindre held. Fra denne tid sank pavens betydning på verdensskuepladsen, selv om en dygtig pave endnu langt frem i tiden kunne gøre sig gældende.

Også indenfor selve kirken begyndte der at lyde kritiske røster over de mange

pavelige misbrug af magten. Flere forskellige store lægmandsbevægelser, der ønskede en mindre autoritær kirkeledelse dukkede op, og skønt de forfulgtes hårdt af pavemagten, vandt de dog mange tilhængere. Således var der for første gang i snart 1000 år tegn på, at den stadig mere autoritære kirke mødte modstand.

1400-tallet blev præget af store religiøse fald i kirken samt af stadig stærkere krav om en reform.

Disse reformkrav, der stærkest blev gjort gældende af Johan Hus i Bøhmen og af en række store bibelhumanister, blev på mange måder en forudsætning for Reformationen. De rokkede nemlig på afgørende vis ved forestillingen om paven som den suveræne og ufejlbarlige leder af kirken. Der blev afholdt en del koncilier, men nogen større reform nåedes ikke, fordi paven endnu var mægtig nok til at dirigere det meste af beslutningsprocessen.

Reformationen

I det andet årti af 1500-tallet trådte Martin Luther så frem i Tyskland og krævede en reform af en del kirkelige misbrug. I begyndelsen ønskede han ikke et direkte kirkebrud, men kun en reformation af kirken indefra. Hurtigt radikaliseredes hans tanker dog, og han hævdede, at hverken paven eller et koncil kunne optræde som autoritet for hele kirken.

Luther blev derfor lyst i band af paven; „kætteriet" udbredtes ikke desto mindre med rivende hast, og en selvstændig luthersk kirkedannelse var snart at ane. Det var i begyndelsen Luthers tanke, at kirken skulle styres ved almindeligt præstedømme. Alle, der var døbt og medlem af kirken, skulle have indflydelse på beslutninger og kirkens ledelse, hvorved det pavelige autoritære system kunne undgås. Da Luther samtidig indførte modersmålet i kirkerne ved gudstjenesten, tegnede reformationen på mange områder lovende i begyndelsen.

Det viste sig imidlertid snart, at nok var man i de lande, der tog imod reformationen, kommet af med pavekirken, men til gengæld havde man fået et nyt autoritært system. Luther opgav således hurtigt tanken om det almindelige præstedømme, og kirkerne blev heller ikke frie, men omdannedes til fyrstekirker, hvor landsfyrsten havde den afgørende indflydelse.

Overfor de kirkelige modstandere var Luther lige så intolerant som paven, og en del af overtroen førte han også med ind i den nye kirke. Der udviklede sig hurtigt en speciel luthersk dogmedannelse, der på mange måder var lige så autoritær som den katolske.

Mest skæbnesvanger blev dog Luthers syn på samfundsforhold. Han var stærkt grebet af Paulus og havde ligesom han ingen sans for det anarkistiske gudsrige, som Jesus forkyndte. Tværtimod var han yderst positiv i sit syn på statsmagten, og han udformede således den såkaldte to-regimente-lære, hvis væsentlige indhold er, at Gud styrer verden gennem to helt adskilte regimenter: det åndelige og det verdslige. Fyrsten er indsat af Gud, og al øvrighed skal adlydes i

verdslige sager. I det verdslige regimente skal der herske tvang, sværd og hårdt autoritært styre, for det er det eneste folk kan forstå! Indenfor det åndelige regimente skal der derimod herske frihed (hvilket Luther dog ofte selv glemte i sin intolerance).

Denne skarpe skelnen mellem et åndeligt og et verdsligt regimente og den autoritære holdning overfor øvrigheden var i god overensstemmelse med Pauli ånd, men den står i grel kontrast til Jesu antiautoritære holdning.

To-regimente-læren fik sin ilddåb i praxis under bondeoprøret i Tyskland i 1525. Bønderne var frygteligt underkuede og havde derfor fremsat en række berettigede krav til fyrsterne, som Luther også i begyndelsen støttede dem i. Fyrsterne ville imidlertid ikke bøje sig, hvorfor det kom til åbent oprør fra bøndernes side. Dette var jo ifølge Luthers teori forbudt, ligemeget hvor berettigede ens krav så end var, og derfor opfordrede han i et skrift fyrsterne til at slå bønderne ned som gale hunde.

Det ses altså, at selv om reformationen førte til afskaffelse af visse pavelige magtmisbrug, så fortsatte såvel religionsopfattelsen som synet på samfundsforholdene med at være autoritært.

Også for den calvinske reformation gælder det, der er sagt om den lutherske. På enkelte punkter blev kirkeordningen mere demokratisk end den lutherske, men til gengæld fik den religiøse lov en meget fremtrædende plads hos Calvin.

Venstre-reformationen

Der var dog enkelte reformatorer, der drog videre konsekvenser af Luthers egne tanker, end han selv gjorde.

Både i Tyskland, Schweiz og Nederlandene fandtes der grupper af kristne, der ønskede en radikal reformation. De regnede ikke med hverken paven, Luther eller bibelen som nogen endegyldig autoritet, men hævdede, at det eneste man kunne regne med var Guds indre ord i det enkelte menneskehjerte.

De var derfor også modstandere af enhver form for folke- eller statskirke og organiserede sig derfor i små grupper. Da de nærede stor afsky overfor statsmagten, nægtede de at beklæde alle embedsposter og ville heller ikke gøre krigstjeneste. De fleste forkastede barnedåben og gik i stedet ind for voksendåb.

Vi ser her i denne bevægelse for første gang i 1500 år sikre kendetegn på den samme anarkistiske livsanskuelse, som Jesus og hans venner havde. De havde da også forstået Jesus sådan, at gudsriget var noget, der skulle søges oprettet her og nu. Som en konsekvens heraf støttede de bl.a. bondeoprøret, som Luther bekæmpede. De gjorde osse spredte forsøg på at indføre gudsriget, og skønt disse forsøg faldt noget uheldigt ud, rokker det ikke ved den kendsgerning, at man her på næsten mirakuløs måde var i færd med at sætte over det store svælg af fejltagelser, kirken i så mange år havde skabt, og var på vej tilbage til det urkristne samfund.

Bevægelsen blev da også forfulgt nådesløst såvel af katolikkerne, som af pro-

testanterne og statsmagten. Her var der noget af den kristne, revolutionære ånd tilbage, og den måtte for alt i verden bekæmpes!

Som følge af tidens gang og de mange forfølgelser gik reformationens venstrefløj efterhånden også på kompromis med deres overbevisning på en række punkter. Således forsvandt mange af de revolutionære, anarkistiske tanker atter, men bevægelsen havde dog, da den var på sit højeste gjort et sådant indtryk, at det ikke uden videre kunne bortviskes igen.

Ortodoxien

Såvel i den katolske kirke som i den lutherske blev de næste 150 år nu koncentrerede om at fastslå den rette lære.

Den katolske kirke var efterhånden kommet sig ovenpå choket fra reformationen, og man var langsomt i færd med at forberede en modoffensiv. For at kunne gøre dette mente man, at det var nødvendigt at have en fuldstændig detaljeret kirkelære, og man samledes derfor til en række koncilier ca. 1550 og fik udarbejdet en fyldestgørende lære på alle punkter. Denne lære blev i første række samlet af den nyoprettede jesuitter-orden, der endvidere var modreformationens vigtigste drivkraft.

Jesuitter-ordenen var utroligt autoritært opbygget, og da det samtidig på koncilerne lykkedes den at få en bestemt lære endeligt autoriseret, betegner modreformationen et højdepunkt af autoritær katolicisme på det religiøse område.

Den lutherske kirke stod dog ikke meget tilbage for den katolske på dette område. Hurtigt efter Luthers død udviklede der sig en protestantisk skolastik, der vågede over den „rene lære" på alle punkter. Alle, der mente noget andet end, hvad der var autoriseret, blev fordømt på det kraftigste, og således gik også den lutherske kirke i disse år over i mere autoritær retning. Dogmatikken blev den vigtigste teologiske disciplin, og man kunne diskutere de mest latterlige spidsfindigheder i det uendelige.

Kvækerne

Ca. 1650 opstod der i England en anti-autoritær kirkeretning, der i mangt og meget mindede om reformationens venstrefløj. Det var en ulærd mand ved navn Geoge Fox, der startede kvækersamfundet, som gik ind for en individualistisk og spiritualistisk kristendom uden dogmer, bekendelse og liturgi, sakramenter og gejstlighed, men i stedet ønskede en frihedens, lighedens og kærlighedens religion.

Fox var tydelig anti-autoritær i hele sin fremtoning. Han sagde „du" til alle og ønskede ikke at tage hatten af for de store. Det indre lys i det enkelte menneske var den eneste autoritet, han godkendte, og han afbrød derfor gang på gang de officielle gudstjenester og talte hårde ord om de lønnede præster. Derfor kastedes han flere gange i fængsel, men alligevel samlede han tilhængere for sine tanker og dannede et løst samfund af „venner". Alle ydre kirkelige ordninger

forkastedes, selv sakramenterne. Man mødes i den nuværende kvæker-kirke til sammenkomster, men der findes ingen faste mønstre for gudstjenesten. Alle kan frit tage ordet og tale om, hvad der falder vedkommende ind. Kvækerne er pacifister og de fleste er alvorligt socialt engageret. Således er den lille kvækerkirke blevet et af de få anti-autoritære kirkesamfund, der findes. De kæmpede tidligere end de fleste for religionsfrihed, tolerance, ophævelse af slaveri og for fredssagen.

Oplysningstiden

Efter en kort periode, hvor en mindre dogmatisk interesseret pietisme havde rådet indenfor kirken, begynder oplysningstiden ca. år 1750.

I Frankrig indledte Voltaire en række vittige angreb på kirken og satte sig som hovedopgave at bekæmpe den kristne tro og moral.

Andre som f.ex. de engelske deister kunne godkende en fornuftsreligion, der byggede på grundelementerne Gud, dyd og udødelighed. De forkastede alle undere, men mente at den kristne moral var i overensstemmelse med fornuften.

Tidens mest interessante person er dog nok Rousseau, der ligesom Voltaire døde 1778. Han levede det meste af sit liv i Frankrig, og han fremhævede følelsens betydning på bekostning af fornuftens almagt.

Rousseau ønskede at vende tilbage til en tilstand, hvor godhed, lighed, frihed og lykke hersker. Han mente, at alt var godt fra skaberens hånd, men at menneskene som regel fik tingene til at udarte. Derfor skulle opdragelsen efter hans mening være mest mulig anti-autoritær: barnets oprindelig gode natur skulle frit have lov at komme til udfoldelse. Enhver tale om pligt og autoritet var bandlyst, og barnet skal først i en sen alder lære om Gud.

Kristendommen var for Rousseau en hjertets religion, der var helt fri for dogmatik.

De ovenfor skitserede synspunkter blev stærkt angrebet af den katolske kirke, men Rousseau forsvarede sig med, at Jesus heller ikke havde spekuleret over dogmerne eller foreskrevet trosartikler.

I samfundsanliggender mente Rousseau også, at man havde oprørsret mod en dårlig fyrste. Staten som sådan anerkendte han dog, og dette er et af de få punkter, hvor Rousseau viser autoritære tendenser. Alt i alt må man sige, at han på langt de fleste punkter blev af betydning for en mere anti-autoritær kristendomsopfattelse, og også på opdragelses-området fik han en gunstig indflydelse.

Under den franske revolution søgte man helt at ophæve den katolske kirke i Frankrig, men det blev dog kun et kort kapitel, idet den snart indførtes igen. Man fik dog indført religionsfrihed og hermed var meget vundet.

Også i Nordeuropa bredte „oplysningen" sig. Man havde i denne tid et optimistisk menneskesyn og troede, at man ad fornuftens vej kunne bevæge sig frem mod et bedre samfund.

I oplysningstiden begyndte man at rokke ved den gamle samhørighed mellem

stat og kirke; statens anliggender skulle ordnes ud fra politiske synspunkter og ikke religiøse, mente man. Omvendt hævdede man, at staten ikke skulle blande sig i religiøse anliggender, og krævede derfor religionsfrihed. Man var ivrige forkæmpere for tolerance og ofte meget kritiske overfor tidligere tiders autoriteter.

Som følge heraf krævede man også fornuftens selvstændighed og den enkeltes uafhængighed af autoriteterne. Det kom til en ivrig videnskabelig forskning, også inden for teologien, hvor dogmatikken således mistede sin dominerende stilling og afløstes af en mere historisk-kritisk forskning af bibelen og kirkehistorien. Man påviste således forskelle i synspunkterne indenfor bibelen samt mange forandringer i den kristne lære ned gennem tiderne. Også på det liturgiske område ønskede man reformer, fordi man mente gudstjenesten ofte var direkte kedelig og stiv.

Selv om oplysningstidens rationalisme indenfor kirken også undertiden gav sig uheldige udslag, må man dog stort set sige, at retningen oftest gav sig gunstige udslag i en mere anti-autoritær kristendomsopfattelse. Senere tider har som oftest været yderst negative overfor rationalismen, men dette er ikke berettiget.

På eet punkt må man sige, at den anti-autoritære holdning spillede fallit: denne tolerante og kritiske livsanskuelse var endnu kun trængt igennem indenfor de akademiske kredse, og derfor ser man det uheldige, at det ofte blev de anti-autoritære af præsterne, der i folks øjne stod som de mest autoritære, fordi de søgte at presse en masse nyt igennem, som der endnu ikke var forståelse for i de brede befolkningslag.

Kirken fra omkring 1800

Der fulgte da også i løbet af det 19. årh. en række reaktioner imod den nye teologi. Mange gange ser vi inden for kirken autoritære tilbagefald, oftest i pietistisk retning.

I løbet af det 19. og 20. årh. sekulariseres samfundene mere og mere, og kirken får derfor en stadig mindre dominerende rolle. I de fleste lande løsnes båndet mellem stat og kirke efterhånden, og i dag er det meget få lande, der har statskirker.

Dette har dog i reglen ikke ført til et mindre autoritært samfundssyn hos de kristne, idet man i vid udstrækning er blevet ved med at støtte den bestående samfundsorden og de herskende klasser. I det 19. årh. opstod der således et skarpt og sørgeligt fjendskab mellem kirken og den voksende arbejderklasses politiske filosofi, socialismen. Havde kirken forstået at knytte til ved den anti-autoritære retning indenfor socialismen på dette tidspunkt, havde der været gode muligheder for at nå tilbage til et budskab, der lå på linie med Jesu forkyndelse, og mange fejltagelser kunne have været undgået. Kirken så i stedet til, mens de umenneskelige undertrykkelser af arbejderklassen fortsatte. Man betragtede socialismen som en farlig og antikristelig fjende, i stedet for at gå ind i en nær

tilknytning til den politiske retning, der dog på så mange måder lå nær op af den kristne.

Det var selvfølgelig den anti-autoritære gren af socialismen, altså anarkismen, der først og fremmest lå på linie med kristendommen på alle vigtige områder af synet på menneskelivet. Men også her stillede kirken sig fjendtligt, hvilket medførte en ny bred kløft til en ellers nært beslægtet retning.

Det er først i årene efter 1945 at enkelte grupper af kristne har forsøgt en udglatning af fortidens synder, idet man har indledt en dialog og et samarbejde med socialistiske grupper. Hvad dette i fremtiden kan føre til, er svært at sige, men man kan jo håbe, at det bliver noget positivt.

Inden for selve kirken er det autoritære grundmønster også stort set fortsat uændret. Dogmatikken, liturgien og kirkesynet består fortsat, og det er stadig kun få grupper af kristne, der her hævder et anti-autoritært synspunkt. Dog er der i disse år en voksende kritik af en række forhold, men kritikken er endnu kaotisk og usammensat. Den store bevidstgørelse om kirkens autoritære stade har endnu kun indfundet sig hos få, og før det sker skal man ikke vente sig de store ændringer.

Stor betydning for de anti-autoritære kristne har den mere kritiske bibel- og kirkehistorie-forskning haft. Skønt modstanden har været stor, og udviklingen som følge heraf er blevet meget sinket, kan det dog ikke nægtes, at der er sket store fremskridt i den historiske forståelse af kristendommen. Endnu er der meget, som trænger til at ændres, bl.a. den teologiske forskning som den drives på universiteterne, og de allerede opnåede resultater er heller ikke i tilstrækkelig høj grad nået ud til menigmand; men teologien er dog trods alt det felt, hvor det anti-autoritære kristendomssyn er trængt længst frem.

Konklusion

Den her foretagne analyse er på alle måder så utilstrækkelig, som en så kortfattet gennemgang af hovedlinier i kirkehistorien må blive. Der er mange, mange ting, som slet ikke er nævnt, og de ting, som er taget med, må ofte komme til at stå lidt usammenhængende.

Min mening med at medtage dette afsnit har da heller ikke så meget været at ville give en tilstrækkelig viden om kirkens historie. Her må den enkelte interesserede læse videre på egen hånd, men jeg har ønsket at vise, hvordan kristendommen er blevet forandret op igennem tiderne, alt efter som, hvilken åndsretning, der var den dominerende.

Endvidere har det været min hensigt at afsløre, hvordan hele kirkens historie på linie med det øvrige samfunds historie har været en evig kamp mellem autoritære og anti-autoritære strømninger. De autoritære retninger har for en stor parts vedkommende deres rødder tilbage til Paulus, skønt også mange andre har hjulpet godt til. De mere anti-autoritære strømninger har derimod altid været dem, der sprang Paulus og dogmedannelserne over og i stedet søgte en mere

umiddelbar forståelse af Jesu forkyndelse. Jesu forkyndelse er ikke kun politisk, den taler også om synd, nåde og frelse som begreber uden for den politiske horisont; men hans budskab er hele tiden anti-autoritært og peger på det samfundspolitiske og på det religiøse område frem mod et anarkistisk gudsrige, der skal etableres her og nu og ikke først i det hinsidige. Dette har de anti-autoritære retninger i kirkens historie indset mere eller mindre ubevidst.

Som min analyse viser, har disse anti-autoritære kristne dog altid udgjort små minoritetsgrupper i forhold til den store moderkirke. Både indenfor katolicisme, lutherdom og calvinisme, der er de store, dominerende retninger, har det autoritære kristendomssyn helt op til vor tid fået lov til at leve videre, og disse hoved-kirker har ofte deltaget i forfølgelserne af de små, mere anarkistisk prægede grupper.

I det følgende afsnit vil jeg forsøge at betragte kirkens stilling i det nuværende samfund med speciel hensyntagen til danske forhold. Vi skal se på kirkens opbygning og politiske rolle, hvilke krav der i fremtiden må stilles til kirken og de kristne samt hvilke muligheder, der er for en ny-orientering af de i kristne i religiøs og politisk henseende, så Jesu forkyndelse atter kan blive præsentisk for de, som kalder sig kristne, og i øvrigt også for dem, der ikke regner sig som værende kristne.

DEN AKTUELLE SITUATION- OG FREMTIDEN

Kirkens struktur og placering i samfundet er her i Danmark ligesom i mange andre lande stadig præget af forholdene i Middelalderen, hvor stat og kirke hørte uløseligt sammen.

Den kirke, som størstedelen af den danske befolkning tilslutter sig, er den evangelisk-lutherske folkekirke. Denne kirke afløste i 1849 den gamle statskirke, men minder ellers på mange måder om den. Vel er det ikke længere enevoldskongens kancelli, der styrer kirken, men det er dog stadig den centraliserede statsmagt, der dirigerer, igennem kirkeministeriet.

Inde på kirkeministeriet sidder små vindtørre jurister og gransker i deres lærde lovbøger for at finde ud af, hvordan kristendommen rettelig bør forkyndes, når alt skal gå sømmeligt til. Man strækker sig vidt - folkekirken er jo så rummelig – men ligeså snart en eller anden præst, tvunget af sin samvittighed, begynder at tage sin kristendom alvorligt, så det får konsekvenser også på det politiske område, så er det slut med forkyndelsesfriheden. Vi husker vist alle, hvordan det gik Harald Søbye, da han forsøgte at bruge det kristne budskab på samfundsmæssige forhold.

Også på mange mindre områder dirigerer kirkeministeriet: Hvad tøj skal præsterne gå i, hvordan skal den kirkelige liturgi være osv. Hele denne situation er utålelig for kirken i det lange løb, specielt fordi denne struktur strider imod det inderste i kristendommens væsen, nemlig friheden og ligheden.

Staten vil jo nok hævde, at præsterne er statslønnede embedsmænd, og derfor må de overholde præcis de samme regler som andre embedsmænd. Heri har staten formelt set ret, men netop derfor er det også så meget vigtigere, at præsterne frigør sig fra deres statslønninger. De skal ikke være i klemme overfor staten p.gr.a. penge, da det jo er Gud og ikke Mammon, de skal tjene.

I forholdet mellem præsten og menigheden træder en autoritær distance atter ind i billedet. Præsten må rette sig efter staten, men til gengæld får han da det store ord at skulle have sagt i menigheden. Han dirigerer gudstjenesten som et one-man-show fra prædikestolen og alteret, og menigheden lytter andægtigt uden at kunne tage til genmæle.

Mange præster er i dag selv meget utilfredse med den autoritære rolle, staten tildeler dem, men de formår ikke at bryde med det givne mønster af frygt for straf fra det høje ministerium. Liturgien er håbløst forældet og kedelig, men det har den vel altid været, hvis det kan være til nogen trøst. Også på dette område har en del præster ved experiment-gudstjenester søgt nye veje, men når de indhøstede erfaringer skal føres ud i livet, svigter modet atter.

Alt i alt må man desværre konkludere, at kirken, trods visse friheder, på langt de fleste områder er autoritær og gammeldags.

Hvordan er nu kirkens og den kristnes forhold til politik? Netop dette problem har været drøftet om og om igen de sidste år, som oftest på en lidet frugtbar måde. Man kan stort set sige, at debatten har været præget af 3 forskellige synspunkter.

Det første af disse synspunkter er det fuldstændigt apolitiske, som Tidehverv med Søren Krarup i spidsen hylder. De hævder, at evangeliet overhovedet ikke har politiske konsekvenser, men at det kun forkynder om synd, nåde og frelse i det hinsidige. Den enkelte kristne må altså i politisk henseende opføre sig, som han finder det for bedst, og kirken kan på ingen måde udtale sig i politiske spørgsmål. Dette standpunkt er så afsporet, at jeg ikke ser nogen grund til at spilde yderligere spalteplads på det, men kun henvise til mit afsnit om Det ny Testamente, hvor det med al ønskelig tydelighed fremgår, at kristendom og politik har ikke så lidt med hinanden at gøre.

Det andet af de hovedsynspunkter, der har været fremme, er straks mere relevant og interessant. Det er forsøget på at lave en politisk teologi, der åbner muligheder for den kristnes og den kristne kirkes indsats i den politiske kamp for de undertryktes rettigheder. Det er her i Danmark specielt den økumeniske bevægelse, der har præget debatten på dette område, men også andre har været inde i billedet. Synspunktet, sådan som det hidtil mest er blevet fremført, lider trods dets mange positive træk dog for mig at se af to skavanker. For det første er man ikke radikale nok, når man analyserer kirkens nuværende struktur. Ganske vist ønsker man, at kirken skal „komme ned fra balkonen", og at samarbejdet de enkelte kirkeretninger imellem skal øges, men ellers accepterer man stort set selve kirkens væsen.

Man er med andre ord ikke tilbøjelige til at indse, at så længe kirken indefra er autoritært ledet af præster og biskopper, er mulighederne for en anti-autoritær styrelse af samfundet med medvirken fra kirkens side umulig.

Den anden skavank ved synspunktet er, at man kommer ud i et uløseligt dilemma, når man dels ved, at kristendommen er ideologi-kritisk og vender sig imod alle autoritære holdninger, der vil søge ad politisk vej at løse alle menneskets problemer, dels samtidig forsøger at forene f.ex. marxismen med kristendommen.

Denne sidstnævnte skavank er det da også, at det tredje synspunkt i debatten vender sig imod. Man siger ganske rigtigt, at evangeliet og kirken ret forstået er en anfægtelse af enhver form for politisk absolutisme. Men ud fra denne præmis drager man efter min mening de forkerte konklusioner. En af de mest fremtrædende repræsentanter for dette „tredje standpunkt" er Rudolph Arendt, der for nylig har udsendt en lille bog med titlen „Evangelium og Politik". Arendt er på det rene med, at evangeliet har politiske konsekvenser, men mener ikke, at der direkte kan udledes nogen politisk praxis af evangeliet, fordi det netop hele tiden vender sig imod enhver form for absolutisme. Han søger derfor med forbillede i

Paulus' og Luthers torumstænkning at sige, at kristendom og politik har alt og intet med hinanden at gøre.

Arendt og med ham mange andre tænker her efter min mening usystematisk, arveligt belastede som de vel er af Paulus og Luther. Når nemlig man har indset, dels at evangeliet har politiske konsekvenser, dels at det vender sig imod enhver form for politisk absolutisme, ville den mest nærliggende logiske følgeslutning være, at evangeliet politisk set må munde ud i en tilslutning til en politisk retning, der som kristendommen kæmper for frihed, lighed, kærlighed og tolerance mellem mennesker, samtidig med at den vender sig imod enhver form for autoritær absolutisme. En sådan politisk retning er anarkismen, som vi i det foregående har set minder påfaldende om Jesu samfundsmæssige forkyndelse.

Dette er altså det fjerde og mest med Jesus overensstemmende standpunkt!

Kristendommen må hele tiden søge tilbage til Jesu egen forkyndelse, hvis den vil være ægte kristendom. Denne forkyndelse har jeg tidligere analyseret med henblik på politiske konsekvenser. Jesus kom som et talerør for Gud for at meddele mennesker et glædeligt budskab: al synd var forladt, mennesket var accepteret af Gud, som det var – det var derfor nu muligt for menneskene atter at leve, som det var bestemt fra skabelsen af, nemlig i et samfund, hvor frihed og lighed herskede, kærlighed og tolerance: Gudsriget, det anarkistiske samfund var kommet nært! Endvidere lovede han et evigt liv til dem, der virkelig her i det jordiske liv viste, at de elskede livet så meget, at de var villige til at dø for at vinde livet i det jordiske gudsrige.

Denne forkyndelse var virkelig et glædeligt budskab til mennesker, der var undertrykte under et væld af autoriteter. Men hurtigt lykkedes det autoriteterne at forvanske og fordreje evangeliet, så alt kun gjaldt det hinsidige liv. Hvis vi i dag vil være kristne, må vi derfor vende helt tilbage til Jesu forkyndelse, der møder os lyslevende endnu i dag, fordi mennesker stadig er undertrykte og længes efter gudsriget.

Jeg vil i det følgende forsøge at opridse nogle mulige alternative udviklingsmuligheder for kirken og den kristnes politiske praxis, hvis vi atter begynder at lytte til Jesus og handle derefter.

Kirken må for det første gennemgribende afinstitunionaliseres og gøres anti-autoritær, sådan at den atter kun fremstår som en løs ramme for de mennesker, der tilslutter sig Jesu forkyndelse.

Den første kristne menighed var blot en gruppe af Jesu venner, der holdt sammen og kom sammen for at tale om Jesus og hans tanker. Der var ingen speciel præst, ingen fast liturgi og intet fast „helligt" mødelokale. Man mødtes blot, talte sammen, bad sammen og spiste sammen.

Skal de kristne blive en vigtig faktor i spillet for at oprette et anti-autoritært samfund, må de starte med deres egen kirke, der må føres tilbage til dens oprindelige mening. De kristne må indse, at nårsomhelst og hvorsomhelst kristne

samles, dér er kirken til stede. Der er ikke brug for akademisk uddannede præster til at lede gudstjenesten på autoritær, bedrevidende facon, og der er ingen brug for statens omklamrende udnyttelse af kirken.

Når al den ydre, forældede og institutionaliserende liturgi fjernes, kan gudstjenesten atter blive et sandt anti-autoritært møde med den opstandne Jesus. Man kan synge sammen, læse sammen, tale sammen, planlægge sammen og spise sammen, ja i det hele taget gøre lige, hvad man har lyst til, sammen, som man gjorde det i urmenigheden.

Denne anti-autoritære omformning af kirken kan selvfølgelig ikke gennemføres på én dag, fordi den ikke kan presses ned over folk oppefra. Men så meget desto mere nødvendigt er det, at de, der er parat til denne forvandling, går i gang med det samme og ikke sløvt affinder sig med de nuværende tilstande. Et første skridt kan det være at forlade den statsautoriserede folkekirke og gå i gang med at danne små alternative kristne grupper. En anden mulighed er det at forsøge at omdanne folkekirken indefra, men dette vil kræve stor modighed og sjælelig styrke, hvis ikke man vil gå på alt for mange kompromier og derved demoralisere sig selv. Mulighederne er til stede – lad os se at komme i gang!

Hvilken politisk praxis må disse synspunkter munde ud i for den kristne? Herom vil meningerne sikkert være delte, og det er såmænd heller ingen skade til. Det må dog stå fast, at målet er et samfund, der er opbygget efter anarkistiske idealer (se afsnittet om anarkisme). Gudsriget har nu i snart 2000 år været nært, nu må tiden snart være moden til at realisere det! Ja, man kan med nogen ret hævde, at hvis ikke vi meget snart får et anarkistisk samfund, hvor der virkelig hersker lighed, og hvor det virkelig er folket selv, der bestemmer, så ender alt i kaos. Den videnskabelige explosion er ved at løbe fra os og udvikle sig til en selvmordsmekanisme: atom-våben og utrolig naturforurening; skellet mellem rige og fattige bliver stadig større, og den uhæmmede befolkningsexplosion må før eller siden ende i en ødelæggende krig:; endelig medfører folks manglende medbestemmelsesret en stadig større fremmedgørelse overfor det samfund, de lever i.

Alle disse kolossale problemer løses kun ægte og reelt i et anarkistisk samfund, og dette vil da være identisk med gudsrigets sejr. Den kristne må altså vågne op og gå ind i et anarkistisk samarbejde. Midlerne til at gennemføre gudsriget med kan diskuteres, her kan vi som kristne også stole på Guds hjælp, men målet må stå fast.

Vor Far! Komme dit Rige!
Anarki eller kaos!